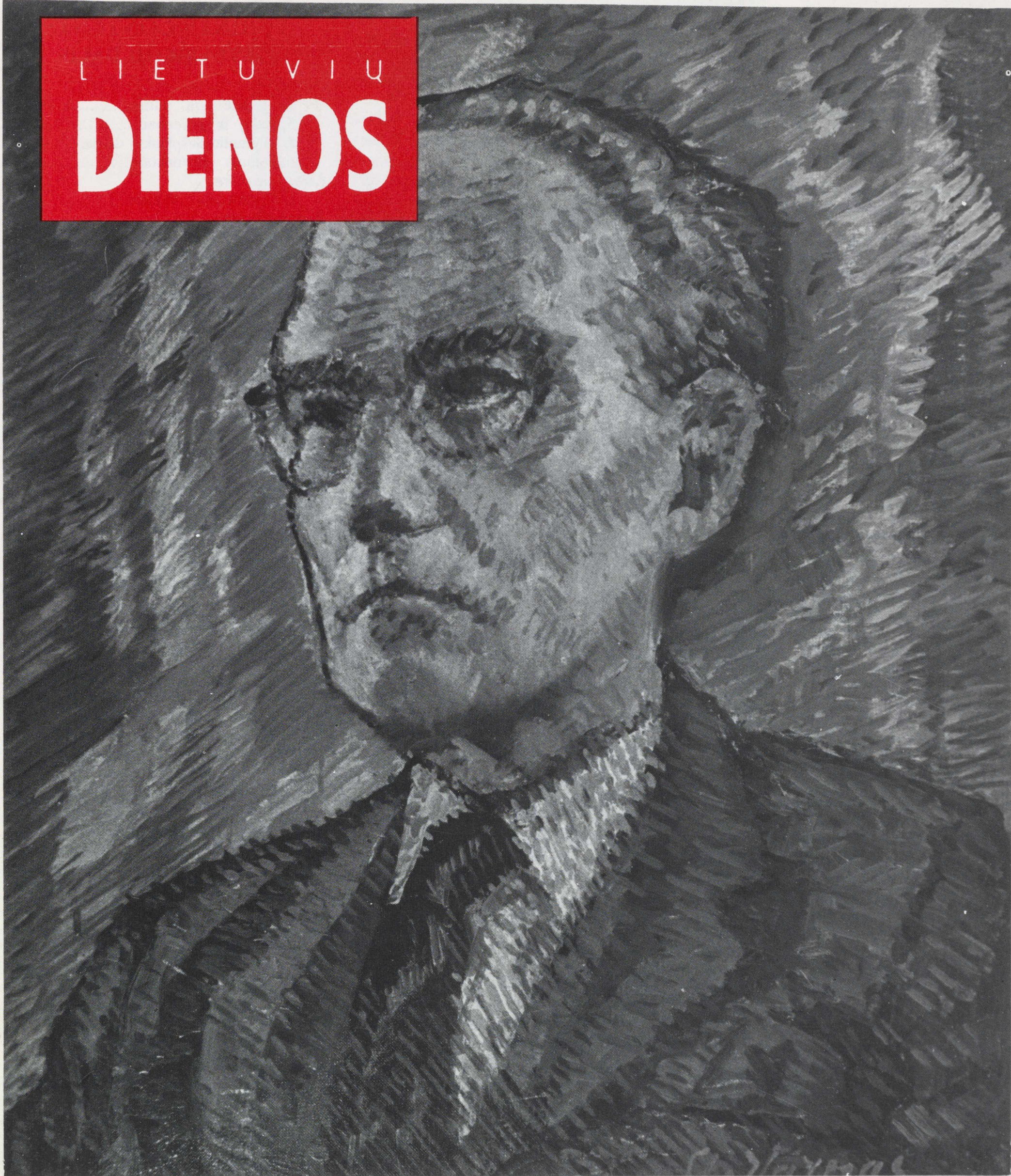


L I E T U V I U

DIENOS



POETAS DR. ALFONSAS TYRUOLIS—ŠEŠPLAUKIS

LITHUANIAN DAYS

JUNE 1989

1989 M. BIRŽELIO MĖN.

LIETUVIŲ DIENOS

LITHUANIAN DAYS

4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029
Telefonas: (213)664-2919

1989, Birželis Nr. 6 (396)

June, 1989 No. 6 (396)

Eina XXXIX metai Volume XXXIX

• •

"LIETUVIŲ DIENOS" YRA SUJUNGTO SU "KALIFORNIJOS LIETUVIŲ", LEISTU 1946-49 M.
"LITHUANIAN DAYS" IS COMBINED WITH
"CALIFORNIA LITHUANIAN," PUBLISHED 1946-49

Redaguoja
Valerija Baltušienė ir Redakcinė kolegija

Margis Matulionis, J.D.
Arūnas Barkus, M.S.
English Editorial Staff

Antanas F. Skirius
Leidėjas/Publisher

• •

Straipsniai, autoriaus pasirašyti pavarde, slapyvardžiu ar inicialais, nebūtinai reiškia ir redakcijos nuomonę
Signed or initialed articles do not necessarily reflect the opinion of the editors or Lithuanian Days magazine

Panaudojant medžiagą, prašoma pažymėti šaltinį
Use of material from "Lithuanian Days"
permissible only with indication of this source

Prenumerata atnaujinama automatiškai, nelaukiant atskiro pranešimo. Nutraukdamas prenumeratą, skaitytojas administraciją painformuoja laišku
Subscription will be renewed automatically at expiration date. If subscription is to be discontinued, notice to that effect should be sent to the publication

Leidžiama kas mėnuo, išskyrus liepos ir rugpiūčio mėn.
Published monthly, except July and August

• •

"LITHUANIAN DAYS (ISSN : 0024-2950) is published monthly except July and August for \$20.00 per year by Anthony F. Skirius, Publisher, 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029. Second-class postage paid at Los Angeles, California. POSTMASTER: Send address changes to LITHUANIAN DAYS, 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029."

RATES/KAINOS

Single Copy/Atskiro nr. kaina.....\$ 2.00
Yearly Subscription/Prenumerata metams..... 20.00
Honorary Subscription/Garbės prenumerata..... 35.00
Rates in Canadian Dollars/Kainos Kanadiškais doleriais
Yearly Subscription/Prenumerata metams..... 30.00
Honorary Subscription/Garbės prenumerata..... 50.00

Alfonsas Šešplaukis

(pen name Tyruolis), Germanist, poet, and translator, was born in Linkuva, northern Lithuania, on Sept. 10, 1909. He studied German and Lithuanian literatures at the University of Kaunas, graduating in 1933. Subsequently he was a high school teacher in Kaunas and Marijampole. In 1944 fled Lithuania and went to Austria. From 1945-49 he pursued further studies in Germanistics at the University of Innsbruck, where he took a doctorate with the dissertation *Johann G. Herder und die baltischen Voelker*.

On arriving in the United States in 1949, he taught at St. Francis College in Brooklyn, New York (1951-1952), before joining Columbia University as a lecturer in Lithuanian and a bibliographical assistant (1952-63). In 1964 he transferred to the University of Notre Dame, teaching modern languages and Lithuanian. He became an associate professor in 1971 and retired as emeritus in 1975. In 1966, 1970, and 1973 he made research trips to libraries and archives in Western Europe.

Šešplaukis is the author of German and Lithuanian language textbooks and of numerous articles on literary topics. Noteworthy are his studies dealing with the relationship of the work of German authors to Lithuanian themes (Goethe, Herder); with early Lithuanian literature; and with materials relating to Lithuania in Western research archives. At Tuebingen he discovered Herder's original translations of Lithuanian folk song texts into German. His anthology entitled *Nemarioji žemė* (The Immortal Earth, 1970) contains Lithuanian translations of lyric, epic, and dramatic works on Lithuania by foreign authors from the 13th to the early 20th century. He has published Lithuanian translations of works by Bjoernson, Schiller, Goethe, Scott, Eliot, Shakespeare, and Dante. An original poet himself, he is best-known for his sonnets, collected in *Sacra via* (1961) and *Diemedžio paunksmėje* (In the Shade of the Southernwood, 1974.) His poetry is classical in form and philosophical in content, with a tendency towards symbolism. Šešplaukis has throughout his career been active in Lithuanian cultural organizations and is a member of the Lithuanian R. C. Academy of Science and the Institute of Lithuanian Studies.

(*Encyclopedia Lituanica*)

GAUTA PARDAVIMUI:

J. K. Valiūno *Serving Lithuania*. 288 psl., kietais viršeliais, kaina 18 dol. Išleido **Valiunas Publishing LTD**, 37 Kenwood Rd., Southampton, NY 11963.

Vincas Trumpa *Lietuva XIX amžiuje*. 279 psl. kaina 12 dol. Išleido Alg. Mackaus Knygų Leidimo Fondas, Chicago, 1989. Viršelio aplankas Henrietos Vepštienės.

TURINYS/CONTENTS LIETUVIŠKOJI DALIS

Ir gedule yra vilties.....	3
Spaudoj ir gyvenime.....	4
A. Tyruolio-Šešplaukio darbai literatūros dirvonouose.....	5
<i>Edita Nazaraitė</i> J. Kraliausko "Vėlinės".....	9
<i>Juozas Grušys</i> Eilėraščiai.....	10
A. Abramaitis Jie buvo pasmerkti mirčiai.....	12
Brazilijoje pagerbtas kunigas Pranas Gavėnas.....	15

ENGLISH SECTION

A. Tyruolis-Šešplaukis, Ph. D.	2
<i>Nelė Mazalaitė</i> The Thorn.....	18
Rev. Vincas Valkavičius Lithuania, the Youngest Daughter of the European Church.....	20
"We have been transformed into serfs" — Lithuanian Agriculture.....	21
Sajudis' Stunning Election Victory.....	22
Lithuanian Radio Programs.....	23

VIRŠELIS

A. Tyruolio-Šešplaukio portreto,
tapyto dail. A. Varno, nuotrauka (Jono
Tamulaičio).

FRONT COVER

A. Tyruolis-Šešplaukis' portrait by
Lithuanian artist A. Varnas.
Photo by —Jonas Tamulaitis.

Prašome rezervuoti
Rugsėjo 3 d., sekmadienį
"Lietuvių Dienų"
žurnalo

METINIAM PIKNIKUI

Šv. Kazimiero parapijos salėje
3855 Evans St., Los Angeles

kartu įvyks ir metinė loterija, kurioje bus galima laimėti dail. Jono Andrašūno paveikslą, 300 dol. grynais pinigais ir daug kitų dovanų knygomis ir plokštelėmis.

Pirmoji, 1941-tųjų metų suėmimų ir vežimų (birželio 15) diena, šiais metais Lietuvoje paskelbta kaip "gedulo ir vilties diena". Kodėl gedulo? Todėl, kad tai buvo žudynių ir mirties diena. Didžioji dauguma nukentėjusiųjų jau anapus žemės slenksčio, — mirusiųjų karalystėje. Nebėra gyvųjų tarpe nė tūkstančių jų, kurie iš beveik pusės milijono pasmerktųjų mirė — mirė kalėjimuose, pakeliui į tremtį, darbo ir kankinimų lageriuose, "išalo žemės", (kaip dabar pavadintas Sibiras) platybėse, kurie kentėjo ir kančiose mirė "kalti be kaltės", nes jų kaltė neįrodyta, o, be to, su įrodymu tada (o ir vėliau) niekas nė nesirūpino. Pakako, kad tu esi tautininkas, voldemarininkas, liaudininkas, krikščionis, jaunalietuvis, trockistas, socialdemokratas, eseras, šaulys, raudonojo kryžiaus darbuotojas, esperantininkas, filatelistas... žodžiu, pakako, kad tu esi lietuvis arba Lietuvos pilietis.

Kas suėmimo, žudymo, trėmimo įsakymus davė? Ar tiesiogiai Stalinas? Keli okupantai rusai? Viskam dirigavo Serovas, kelinto rango sovietinis valstybės saugumo valdininkas ir ne ką geresnis Suslovas.

Kai kas bent tuo dabar norėtų "guostis", kad ne savi, nelietuviai svetimieji. O pasirašinėjo? O vykdymus tvarkė? Tai sklandžiai ir literatūriškai atliko A. Gudaitis-Guzevičius, vėlesniais okupacijos metais išvirtęs į rašytojus, kurio garbė dar ir šiandieną pripažįstama (žiūr. Lietuvos spaudoje — "Literatūra ir menas" jo 80-sioms gimimo metinėms).

Kiek kitaip atrodo sukaktvininkas "Pergalėj", kur iš archyvų paimtos dokumentacijos matyti, kaip jis dar anais "smetoninio režimo" laikais rūpinosi "Trečio fronto" pagavimu į komunistinį-sovietinį bučių, kaip pats išpiršo Zigmui Angariečiui, kad jį paskirtų susivienijimo sekretoriato tarpininku, kad tinkamiau "Trečio fronto" naivuolius-kairuolius "pritrauktų prie bendros kovos".



Gedulo ir vilties diena, birželio 14, Kaune, tautinės vėliavos prie Laisvės statulos. Paminėta 1941 m. birželio 14 dienos masiniai vežimai.

June 14th, Day of Mourning and Hope. National flags by the statue of Liberty in Kaunas. Lithuanians commemorated mass deportations to Siberia in 1941.

IR GEDULE YRA VILTIES

1941-ųjų metų ir visus kitus trėmimus minint

Kartu su senu ir igudusiu pasaulinės revoliucijos darbuotoju ir Maskvos patikimu Lietuvos išdaviku, vėliau stropiai vykdė ir pasirašinėjo trėmimų įsakymus ir Sniečkus, ir Gedvila, ir panašūs "Maskvos patriotai", kuriuos dabar, jų kėdėse sėdintieji, pertvarkos ir viešumo laikmetyje norėtų pateisinti (žinoma, tuo pačiu ir patys save pateisindami).

Jų nusikalstamoji veikla dabar labai ryškiai matyti iš rašinių Lietuvos spaudoje, kur vienas iš nuoširdžiausių ir su geliančia širdimi parašytų straipsnių yra žurnalistės Laimos Kanopkienės rašinys "Requiem nukryžiuotajai Lietuvai" ("Kultūros barai", 89, nr. 6). Gedulo ženklą autorė pavadino Requiem vardu.

A. Gudaičio-Guzevičiaus darbą, palaimintą Gedvilos, (1940 m. lapkr. mėn.) ji pavadino "kilpa", kurią savo įsaku Nr. 0054 "užvėrė ant kaklo kone visai tautai".

Pašiepdama tuos, kurie norėtų šias kilpas sušvelninti ir jų nėrėjus pateisinti, autorė rašo: "Mes nuolatos girdime, kokia mūsų valdžia buvusi rūpestinga — trėmimuose išvengta soclenktynių "kiek istengė, tausėjo žmones". Kaip ir kiek tausėjo? M. Gedvila ir Petryla 1949 metais pasirašė nutarimą Nr. 176, kurio pirmasis punktas skelbia, jog "iš Lietuvos teritorijos reikia iškeldinti 6 tūkstančius buožių su šeimomis", o iškeldino 9633! Štai jums ir visa aritmetika — "planas" viršytas 60%!

Dabar diskutuojama: kalti ar nekalti tie, kurie padėjo parašus po šiais ir kitais panašaus pobūdžio dokumentais. Esą, neturėjo jie kitos išeities, viskam dirigavo Serovas ar Suslovas... Mes galim svarstyti, kiek mums patinka, tačiau ką nors nuspręsti mes negalim, nes tai ne mūsų funkcija. Tai teismo kompetencija. Žvilgtterėkim į tarptautines konvencijas, sutartis, kurias

pasirašė ir Tarybų Sąjunga: jei tai nusikaltimai žmoniškumui, karo nusikaltimai — kiek tu buvai savarankiškas, o kiek ne, sprendžia teismas. Tačiau pats tasai faktas, kad tavo parašas padėtas po nutarimu išstremti tūkstančius, reiškia — **tu dalyvavai**".

Nuteistųjų (be teismo), suimtųjų, išstremtųjų šimtai ir tūkstančiai: vieni reabilituoti ir grįžę, kiti dar ne. Jų "byla" dar nebaigta. Nebaigta "byla" nei vienu, nei kitu, nes nei "komisija stalinizmo nusikaltimams tirti" dar viską ištyrė, nei tie, kurie sėdi Gudaičio — Preikšo kėdėse neskuba, lyg ir lauktų, kol paskutiniai liudininkai išmirs ir nebebus kas atskleidžia tiesą.

Čia Requiem, čia ir gedulas. O kur viltis? Viltis — geros valios širdyse. Viltis įvykių tėvynėje, nešančių mus visus į teisingumą ir tiesos laimėjimą. Tikim gera valia, tikim Viešpaties teisingumu, tikim dokumentų iškalbingumu ir teismų paragrafais.

Tebūna palaimintas tikėjimas, teneapgauna mūsų nukryžiuotos tautos viltis sulaukti rezurekcijos. Kitos išeities nėra. Ir nebus!

Bush'as turėtų skanduoti

“IŠLAISVINKITE BALTIJOS VALSTYBES”

William Safire

New York Times sindikuotas kolumnistas

Išsiveržimų, grąsinančių komunizmui Kini-joje, šviesoje, naujai išrinkti delegatai i Liaudies Deputatų Kongresą Maskvoje yra arčiau namų iššaukiami iššūkio komunistų valdžiai: drąsus, nepriklausomybės siekis judėjimas traukia per Baltijos valstybes.

Praėjusį lapkritį Estijos įstatymdaviai priėmė įstatymą užtikrinantį teisę vetuoti Kremliaus nuosprendžius ir savo žmonių teisę į asmenišką nuosavybę. Maskva greitai paskelbė tą hereziją negaliojančia, bet praėjusią savaitę — nesiskaitydamas su komisija sudaryta atriboti autonomiją Sovietų respublikose — Lietuvos parlamentas nuėjo dargi toliau paskelbdamas ne tik ekonomiškai autonomus, bet ir “suverenus”.

Šis kvapą užgniaujantis nesiskaitymas su sovietiniu režimu praėjo daugmaž nepastebėtas Vakaruose, bet Maskva yra giliai susirūpinusi. Šią savaitę Kremlius išakė vienam teisės akademikui perspėti Pravdoje, kad toks “vispusiškas atsiskyrimas” nuo Maskvos valdymo davė pateisinimą neidentifikuotiems užsispyrėliams, kurie “nori priveržti varžtą” ir reikalauja “kietos rankos” palaužti pasipriešinimą (prieš sovietus), Kremliaus grąsinimas yra aiškus: “suverenumas” — užtikrinimas ne vien tik kultūrinės autonomijos, bet ir tautinės laisvės — ižiebs griežtą sovietų atsakymą.

J.A.Valstybėse, “nekelti bangų” siūlanti grupė nori mums užčiaupti burnas apie vidujinį samyši komunistiniuose kraštuose, kad tik neskatinant demonstracijų, kurios iškelia aikštėn itūžusią (violent, V.P.) priespaudą. “Susilaikymas abiejose pusėse” yra skatinamas, kai tuo tarpu vienintelė pusė grąsinanti jėga ir itūžimu yra pati centrinė tironija.

Silpnavališkas nešališkumas, nepageidautinas dėl to, kadangi Baltų iššūkis nėra sovietų “vidaus reikalas”. Baltijos valstybės yra laisvos ir nepriklausomos, kurios buvo Hitlerio nelegaliai padovanotos Stalinui. J.A.V-bės ir daugelis kitų demokratijų niekuomet nepripažino 1939 metų Molotovo-von Ribbentropo pakto.

Mūsų palaikoma okupacijos nepripažinimo politika turi aktyvią diplomatinę apraišką. Legalios Estijos, Lietuvos ir Latvijos ankstyvesniųjų valdžių pasiuntinybės randasi J.A.V-se, remiamos fondų, jau prieš 50 metų paneigtų Baltijos marionėtinėms komunistų vyriausybėms. J.A.V-bių diplomatai Sovietų Sąjungoje visada atsisakė susitikti su Baltijos komunistų uzurpatoriais. Baltijos kraštų reikalai yra tvarkomi mūsų Užsienio Reikalų departamentu Rytų Europos sekcijos ir, pažymėtina, nėra sovietų reikalų dalis.

Trečiadienį (5.24.89, V.P.) aš pasitikrinau Užsienio Reikalų departamente ir gavau ši oficialų atsakymą: “J.A.V-bės nepripažįsta

Baltijos valstybių jėga inkorporavimo i Sovietų Sąjungą, kas įvyko 1940-tais metais. Baltijos tautos niekada nepripažino laisvės (tekste “liberty and freedom”, V.P.) praradimo. Mes stipriai palaikome jų taikingas pastangas atgauti jų likimo kontrolę”. Tiek ir taip. Į patiektus pridedamuosius užklausimus, apie reakciją dėl stulbinančio suvereniteto užsitikrinimo, gautas tik tai mandagus “mes stebime įvykius su dėmesiu ir simpatija” ir oficialus komentaras, dėl grėsmingo Pravdos perspėjimo, išsigimsta i galutinį melagysčių fabrikavimo netikrumą. “Tatai, irgi, yra dalis pakitimų ir prisiderinimas prie pakitimų”.

Štai kas sakoma, kai neapsisprendžiam ką daryti. Prezidentas Bush'as gali labai daug ką padaryti, bet jo administracija nesugebėjo nukreipti dėmesio i šį kritišką sovietų imperinių užmačių patikrinimą.

Centrifugalizmas Baltijos kraštuose nėra tas pats, kas yra laisvės troškimas sovietų Gruzijoje arba Armėnijoje ar net Ukrainoje, dėl to, kad pirmieji sukilimai buvo Gruzijoje ir Armėnijoje sutriuškinti kraštuose, kuriuos mes atpažįstame esančiais Sovietų Sąjungos dalimi. Byla (silpna byla) yra sudaryta apriboti mūsų reakciją prilygstančią rankų gražymui ir diskrečiam kudakinimui i sovietų brutalumą tose sovietų respublikose.

Gi veržimasis i laisvę Baltijos kraštuose turi skirtingą teisinę bazę. Mūsų oficialioji pozicija yra, jog tai okupuotos žemės, todėl mes turėtume rodyti ne mažiau susirūpinimo dėl taikių piliečių gerbūvio, negu mes rodome akmenų svaitytojams, kaip mes vadiname, “okupuotame” Vakarų krante. (West Bank, Izraelyje. V.P.)

Bush'as nuosekliai tęsdamas pusšimčio metų J.A.V-bių politiką, turėtų aiškiai pasakyti Gorbačiovui, kad pasmerkus Stalino nusikaltimus yra hipokritiška juos toliau testuoti. Baltijos kraštų okupacija yra neužginčijamas tarptautinis nusikaltimas, kuris turi būti tuč tuojau atitaisytas.

Susitarus su vadovaujančiomis demokratijomis J.A. V-bių prezidentas turėtų pakviesti ne valdžioje esančius Baltijos nepriklausomybės sąjūdžių vadovus būti pagerbtai stebėtojais ekonominiame viršūnių susitikime šią vasarą ir, jau dabar, viešai planuoti juos priimti Vakarų sostinėse. Juos išgarsinant mes padidinsime jų pajėgumą.

Prasidėjo didelės grumtynės; jeigu mūsų vieta yra žiūrovų eilėse, mes bent galėtume padėsinančiai paskatinti.

Šis garsaus ir įtakingo žurnalisto straipsnis pasirodė J.A.V-bių ir tarptautinėje spaudoje. W. Safire straipsnius sindikuoja virš 500 laikraščių. Vertėtų padėkoti laiškais, atvirukais už tokį išsamų, padėtį ryškiai nušviečiantį straipsnį. Rašyti: Mr. Wm. Safire, The New York Times, 229 W. 43rd St. New York, NY 10036

Vokiečių socialdemokratas reikalauja anuliuoti Hitlerio-Stalino pakta

Vokiečių socialdemokratų atstovas dr. Hans Joachim Seeler, sugrįžęs iš savo apsilankymo Pabaltijoje, vasario 15 d. Europos Parlamente užregistravo deklaraciją apie Hitlerio-Stalino pakta. Deklaracija bus priimta, jei per du mėnesius bus surinkta bent pusė visų parlamentarų parašų.

Priminusi, kad Hitlerio-Stalino paktas ir jo slapti protokolai privedė prie neteisėtos trijų Pabaltijos šalių aneksijos; kad pabaltiečiai ryžtingai siekia savo suverenumo atstatymo ir vis išakmiau reikalauja, kad šis paktas ir protokolai būtų anuliuoti; kad Pabaltijos šalys priklauso Šiaurės Europai, Skandinavijos sričiai, ir kad Baigiamasis Helsinkio Aktas bei Jungtinių Tautų ir Europos Parlamento žmogaus teisių pareiškima lygiai galioja visiems asmenims ir visoms tautoms, Deklaracija pareiškia, jog Hitlerio-Stalino paktas bei jo slapti protokolai yra negaliojantys ir ragina Europos Parlamente veikiančius Užsienio reikalų ministerius savo valstybių vardu paskelbti panašias deklaracijas, kaip tai buvo padaryta 1938 m. Miuncheno pakto klausimu.

(ELTA)

28 Senatoriai ragina Bush'ą suaktyvinti Pabaltijos politiką

28 JAV senatoriai balandžio 18 d. pasirašė laišką Prezidentui Bush'ui, ragindami jį nurodyti Valstybės sekretoriui Baker'ui, kad šis “peržiūrėtų JAV politiką Pabaltijos valstybių atžvilgiu”, siekiant “ryškiau nušviesti šį klausimą ir padidinti mūsų vyriausybės išipareigojimą Pabaltijos valstybių nepriklausomybei”. Laiško iniciatorius — Michigano senatorius Donald W. Reigle, Jr. Pasirašiusių tarpe yra Robert Dole, Robert Byrd, Alfonse M. D'Amato, Frank R. Lautenberg, Paul Simon, Carl Levin, Christopher J. Dodd ir kt.

Senatoriai rašo, kad pabaltiečiai “drąsiai žengia pirmuosius žingsnius, gražindami savo tautas i demokratiškų valstybių šeimą”. Todėl “gyvybiškai svarbu, kad JAV politika netrukdytų jų pastangų demokratijai atstatyti”, o jas “aktyviai paremtų”. Pabaltiečių “istorinis siekis sukurti masinius demokratinis sąjūdžius ir taikiu bei tvarkingu būdu atgauti savo nepriklausomybę” esą “unikalus ir jaudinantis eksperimentas, kuris galėtų būti modeliu kitoms pasaulio sritims”. Savo laišką senatoriai užbaigia, išreikšdami įsitikinimą, kad “demokratijos plitimas Pabaltijoje tvirtina taiką pasaulyje”.

(ELTA)

NAUJA KNYGA

Bernardas Brazdžionis, **Po aukštaisiais skliautais.** Poezijos rinkinys. Viršelį ir skyrių iliustracijas piešė Paulius Jurkus.

Išleido 1989 m. “Lietuvių Dienų” leidykla, 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, Calif. 90029. 192 psl. Kaina 12 dol. Kietais viršeliais — 20 dol. Galima gauti pas knygų platintojus ir leidykloje.

Už šį veikalą, kaip už geriausią metų knygą, paskirta Liet. Bendruomenės Literatūros premija.

A. TYRUOLIO-ŠEŠPLAUKIO

DARBAI LITERATŪROS DIRVONUOSE

— *Garbusis literatūros dirvonų darbininke, pradėsimė nuo gimimo: kada, kur iš kokios šeimos esate kilęs?*

— Pagal Linkuvos parapijos bažnyčios metrikus, gimęs 1909 m. rugsėjo 10 d. (pagal Lietuvoj 1987 m. išleista „Lietuvių rašytojų sąvada“, rugsėjo 23 d., t.y. pagal „naująjį kalendorių“) ketvirtuoju ir paskutiniu 2 brolių (Vlado ir Leono) ir vienos sesers (Aleksandros-Olės) šeimoje. Tėvai — Liudvikas Šešplaukis iš Pamuckų kaimo prie Mūšos, paveldėjęs 6 „desintinų“ (dešimtinių) ūkelį, vėliau vertėsis „bizniu“ — turėjo arbatinę su nakvynės namais Linkuvoj ir alinę Pakruojy, ir tik į gyvenimo pabaigą grįžęs į gimtąjį kaimą ūkininkauti (mirė 1930 m.); motina — Antanina (Antonija) Tamošiūnaitė iš Girbutkių kaimo, iš 20 dešimtinių „dubos“ ir 1 brolio ir 4 seserų šeimos (viena jų — Rozalija — Kauno Karo ligoninės gail. sesuo žymiai prisidėjo savo parama man mokantis gimnazijoje. Motina (mir. 1961 m. 84 m. amžiaus) buvo jautrios, poetiškos sielos, giedojo bažnytniame Linkuvos parapijos chore (gal dėl to, kaip ir Putino atveju, mažasis Alfonsiukas labai buvo pamėgęs mišparus.

— *Jūsų pavardė atrodo kilusi jeigu ne iš Rytprūsių, tai bent iš Kristijono Donelaičio „Metų“.*

— Nei iš čia, nei iš ten. Galimas daiktas, kad Šešplaukių pavardė, išimtinai figūruojanti šiaurės Lietuvoj, „įamžinta“ vienoj rašytojo J. Paukštelio apysakoj, susijusi ne su skaitvardžiu „šeši“, bet su veiksmazodžiu „šiaušti“ ir yra tokios pat kilmės, kaip ir kitos fizinių savybių pavardės, kaip Ilgakojis, Didžgalvis, etc. Pirmykštis Šiaušplaukis dėl per didelės priebalsių samplakos galėjo virsti Šiaušplaukiu, o iš to ir dabartinė forma. Linkuvos bažnyčios metrikuose ši pavardė figūruoja jau nuo 17 šimt., kai dar nebuvo nė vienos sulenkintos pavardės tose apylinkėse.

Tėvams 1910 m. persikėlus į Pakruojį, ten augau iki 1914, kai iš Pakruojio tėvai kėlėsi į ūkelį Pamuckų kaime prieš pat I pasaulinį karą. Vokiečių okupacijos metu iš vyriausio brolio Vlado (kuris su broliu Leonu buvo baigęs Linkuvos dviklasę) pramokau rašyti (ant „doskos“ su „gripeliu“) ir skaityti lietuviškai, o vėliau ir vokiškai iš „Meine Fibel“ su dar tokiom atmintinom eilutėm kaip:

Lene, Lotte, Liese
Auf der gruenen Wiese...

— *O kur ir kaip ėjo tolimesnio mokslo kelias?*

— Pradžios mokyklą lankiau Linkuvoj ir Mažeikoniuose, Pakruojio valsč., gyvendamas

Norėdami L. D. skaitytojus supažindinti su vienu žymesniųjų vyresniosios kartos literatūros mokslininkų, pasireiškusių lituanistikos ir germanistikos srityse, kreipėmės laišku, pateikdami keletą klausimų asmeniškai, o taip pat ir kas liečia literatūros darbus bei kūrybą, nes Alfonsas Šešplaukis-Tyruolis yra ir poetas, originalios poezijos kūrėjas, ir gausiai pasireiškęs žymiųjų pasaulinių autorių vertėjas.



A. Š. Notre Dame univ-tete po akademinių iškilnių, mokslo metų pabaigoj, 1965 m.
A. Š. at Notre Dame University commencement, 1965.

pas mamos giminaičius Mykolaičius. Tetulėnas Vincas Mykolaitis su žmona Gendrūta (Gertrūda) vaikų neturėjo, tai mama jiems „perleido“ dukterį Olę, su kuria kartu ir lankiau Mažeikonių mokyklą. Beje, Gendrūta nuo vokiečių labai nukentėjo — už geraširdišką rusų belaisvio slėpimą buvo nuteista į Joniškėlio kalėjimą, iš kurio grįžo pavargusi ir netrukus mirė. Tetulėnui Vincui vedus mano mamos seserį Oną (mano krikšto motiną — „podė“), Olė turėjo grįžti pas tėvus. Mažeikoniuose dar tebebuvo mokoma rusų kalbos.

— *Kur toliau teko mokytis baigus pradžios mokyklą?*

— Formaliai pradžios mokyklos nė nebaigęs (1919 m. buvo sumaiščių metas), privačiai pasirengęs įstojau į Linkuvos gimnazijos (atsidariusios iš rusų laikų dviklasės 1918 m.) I klasę 1921 m. sausio mėn. Prie Linkuvos gimnazijos steigimo nemažai prisidėjo klebonas L. Šiaučiūnas, ilgametis dir. Ig. Brazdžiūnas, dr. J. Maciūnas ir kt. Ig. Brazdžiūnas, kilęs iš Ruponių kaimo, studijavęs Rygos Politechnikume, buvo rimtas ir sumanus pedagogas, dėstė daugiausia su tiksliaisiais mokslais susijusius dalykus. Mirė Sibiro tremtyje. Ilgametis ir įtakingas buvo gimnazijos kapelionas kun. Antanas Grigaliūnas, vėliau Biržų katalikų bažnyčios klebonas, pakeltas į prelatus, miręs Panevėžy po tremties į Sibirą. Lietuvių kalbą ir literatūrą (kurį laiką ir lotynų kalbą bei istoriją su visuomenės mokslu) mokė irgi ilgametis mokytojas Juozas Gobis, kelių vadovėlių ir daugelio brošiūrų iš psichologijos ir kt. sričių autorius. Savamokslis, gerai apsiskaitęs, literatūrą vyresnėse klasėse jis dėstė kone su profesoriška kompetencija. Prof. Pr. Dovydaitis vienu metu jam siūlė psichologijos dėstytojo vietą universitete, jei bent porą semestrų pasėdėtų univ. auditorijoje. Gobis nuo šio pasiūlymo atsisakė: „Kaip čia sėdėsiu, gal dar su savo buvusiais mokiniais“. Lietuvių kalbą žemesnėse klasėse mokė buvęs kun. seminarijoje Paulius Gumbelevičius, mokinių vadinamas „Ponu“. Kone su ašarom akyse jis deklamuodavo patriotinę Maironio poeziją, ir bene iš jo būsiu pirmiausia apie Maironį išgirdęs ir pasidaręs ankstyvu Maironio gerbėju. Iš Maironio poezijos būsiu gavęs impulsą ir pats pradėti eiliuoti apie 1923 m., pirmiausia pasirinkęs A. Putinėlio, vėliau A. Tyruolio slapyvardį.

Rimtas matematikas buvo Bronius Staškevičius, dar rusų laikais buvęs gimnazijos mokytoju. Baigiamose klasėse jis mums duodavo uždavinius iš senojo „sborniko“, atskirais lapeliais. Mėgdavo jis matematinę filosofiją, kartais aiškindamas, kaip profesorius studentams, ateities fizikos galimybes, siekiančias kone atomo suskaldymo tikrovės mūsų laikais. Nors į matematiką nebuvo linkęs, bet aukštosios matematikos kursas savaime domino — mokė protauti, pramatyti.

Vokiečių ir anglų kalbas gana uoliai mus gimnazijoje mokė Pilypas Erdmanas, kilęs iš Vak. Vokietijos, nuo Pareinio, Lietuvoj užsilikęs po I pasaulinio karo, vedęs lietuvaitę ir išauginęs dukterį lietuvaitę. II pasaulinio karo metu jis buvo Wehrmachto majoras, žuves per

didžiuosius bombardavimus Dresdene. Erdmanas stengėsi mus išmokyti praktinės vokiečių kalbos, be to, ragino daug skaityti vokiškos literatūros, parsiusdindavo populiarių knygelių iš Vokietijos. Bet pačią pradžią mano vertimams iš vokiečių kalbos bus davusi žemesniųjų klasių mokytoja Joana Bliumaitė. Kilusi iš Joniškėlio Karpių palivarko ūkvedžių giminės, ji mokiniams buvo motiniškai nuoširdi. Jau ketvirtoji gimnazijos klasė pradėjau bandyti vokišką eilėraštį sueiliuoti lietuviškais žodžiais. Prie to nemaža prisidėjo iš Maironio išmokta eilėdara.

Linkuvos gimnazijai virtus realine, nebeteikė lotynų kalbos, bet galėjome mokytis prancūzų ar anglų kalbos. Pasirinkau anglų kalbą, o prancūzų mokiausi privačiai, kaip kad ir rusų kalbos. Šios kalbos jau buvau tiek pramokęs, kad 5-oj klasė būdamas išverčiau tūlo Makaro „Zolotaja pčiolka — Božija rabotnica“ (Aukso bitelė — Dievulio darbininkė). Beje, studentaujant teko šį vertimą parodyti Rygiškių Jonui, kuris mielai padėjo per 3 ar 4 seansus to vertimo kalbą išlyginti.

Gimnaziją baigdamas vokiečių kalbos jau buvau tiek išmokęs, kad galėjau į lietuvių kalbą išversti stambesnę pusiau beletristinę, pusiau mokslinę tūlo Faberio knygą „Volksleben in Japan“ (Iš japonų liaudies gyvenimo).

— Gal galėtumėt paminėti ką iš mokyklos draugų?

— Iš mano mokslo draugų gimnazijoje paminėtini Juozas Prikockis, Vincas Vileišis, Otonas Matusevičius, Juozas Astrauskas, Vladas Spudas. Tai bent keli iš tų, su kuriais kartu pradėjau ar baigiau gimnaziją. Taipgi gimnaziją kartu baigiau su Juozu Navaku, išėjusiu į agronomus, su Antanu Janulevičium, išėjusiu į gydytojus, su Jonu Valiuliu, tapusiu karininku ir žuvusiu karo metu. Su J. Prikockiu teko ketvertą metų kartu gyventi ligi gimnaziją baigiant. Su juo ėjom lenktynių „kurti poeziją“. Kruojos slapyvardžiu jis rašė liaudišką poeziją, mėgo rinkti tautosaką, vėliau parašė Sibiro atsiminimus (iš ten grįžęs). Jo brolis Stasys, geležinkelietis Klaipėdoj, kažkaip slap- tai suradęs pluoštą mano „kūrybos“, ėmė ir išleido dar 1926 m. rudenį ją šapirografu Klaipėdoj, tą rinkinį pavadinęs „Vyturėlio“ vardu.

Vincas Vileišis, iš garsiųjų Vileišių giminės, buvo daugiau linkęs į socialinius mokslus, iškilęs iki Visuomeninio darbo vadybos generalinio sekretoriaus (kaip prez. A. Smetonos protežė), žuvęs Sibire jaunas. Su juo padiskutuodavom literatūriniais klausimais, kvietė jis bendradarbiauti jo redaguojamoj „Jaunoj kartoj“, bet kadangi jau buvau įstojęs į „Šatriją“, bendradarbiavimui prasivėrė kitos durys. Gimnaziją baigdamas redagavau Linkuvos moksleivių ateitininkų laikraštėlį „Atžalą“.

Otonas Matusevičius, pašvintietis, buvo linkęs į mediciną, ją studijavo, bet faktiškai jos nebaigęs ir pasilikęs bene felčerio etate. Jis

mane kartais pasikviesdavo ir į medicinos paskaitas, į anatomikumą (iš to gal mano susidomėjimas kita medicinos puse — homeopatija, natūraliuoju gydymu, (vok. Naturheilkunde). Vienu metu, dar prieš karą, buvau susigalvojęs studijuoti homeopatiją Berlyne; tam planui neišdegus, domėjimasis natūropatija liko gyvas visam laikui).

Jonas Astrauskas, gimnaziją baigęs, buvo įstojęs pas saleziečius Italijoje, ten gerai

filosofijos skyrių, nenorint prarasti mokslo metus. Bet čia išitraukta iki pat to skyriaus baigimo ir išėjimo „pasaulietišku“ keliu. Tačiau domėjimasis bent „praktiskąja teologija“ išliko gyvas visam laikui, kaip ir ana mediciniška vilionė.

— *Lituanistikos mokslas paprastai garsino Humanitarinį fakultetą — čia telkėsi lituanistinės mokslo garsenybės, čia lituanistai studentai kėlė visą mūsų naująją literatūrą (po*



A. Š. gimtasis namas Linkuvoj.
Home where A. Š. was born.

pramoko esperanto kalbą, ja susidomėti ir mane paragino, ir tos kalbos jau buvau pramokęs tiek, kad laisvai galėjau su juo laiškais susirašyti ta kalba. Nors jis gimnaziją baigė pačiais geriausiais pažymiais (vertas aukso medalio), bet gyvenime savo gabumų nebespėjo panaudoti ir palyginti jaunas mirė Australijoje.

— *O tolimesnės studijos, tikriausiai jau Kaune. Be abejo, humanitariniai mokslai?*

— Lietuvos (vėliau Vytauto Didžiojo) universitetan Kaune įstojau ne į Humanitarinį fakultetą, bet aukščiau, vienu aukštu — Humanitarai buvo II-me aukšte, o aš užkopiau į trečią. 1928 m. rugsėjo 1 d. pradėjau studijuoti germanistiką, lituanistiką ir pedagogiką-filosofiją Teologijos-filosofijos fakultete. Į šio fakulteto filosofijos skyrių įstoti nulėmė Maironio išvyka į Karaliaučių gydytis. Kadangi gimnaziją buvau baigęs be lotynų kalbos, įstojimo galimybę į teologijos skyrių būtų galėjęs nuspręsti Maironis (buvo įsitikinta, kad tik jis, kaip seminarijos rektorius, tą reikalą galėtų išspręsti). Maironiui net porą savaitių negrįžtant reikėjo nedelsiant registruotis

„Keturių vėjų“ pūstelėjimo).

Kokiomis garsenybėmis pasižymėjo Teologijos-filosofijos fakultetas?

— Mano profesoriai universitete buvo: Juozas Eretas, Vincas Mykolaitis-Putinas, Stasys Šalkauskis, Pranas Dovydaitis, vysk. Mečislovas Reinys, Juozas Balčikonis, Melchioras Račkauskas, kun. Antanas Alekna, kan. Jonas Totoraitis, Antanas Gylys, Antanas Salys, o pačioj pabaigoj ir Maironis-Mačiulis. Humanitarinių mokslų fakultete paklausydavau Tumo-Vaižganto, Vinco Krėvės-Mickevičiaus, Studeraus, Kepalo. Bendrinės kalbos egzaminus teko laikyti pas Pr. Skardžių ir S. Čiurlionienę.

Teologijos-filosofijos fakultetas buvo laikomas vakarietiškesniu (profesorių atžvilgiu). Asmenybei formotis ypač daug padėjo profesoriai Šalkauskis, Dovydaitis, vysk. Reinys, dėstę filosofines ir pedagogines disciplinas. Prof. Eretas nuopelningas tuo, kad jis duodavo rašyti darbus iš germanistikos, susijusios su Lietuva (ypač Mažąja Lietuva ir Prūsais). Į vertimo darbą jis žiūrėjo kiek

santūriau, sakydamas, kad pvz. Rilkė į prancūzų kalbą neišverčiamas. Prof. Mykolaitis-Putinas, artimas „Šatrijai“, į kurią kaip tik buvau įstojęs, ragino daugiau rašyti originalios poezijos, negu imtis vertimų. Bet poezijos vertėju turbūt buvau „apsigimęs“. Nors Putinas pats anksčiau poezijos niekad nebuvo vertęs, bet į gyvenimo pabaigą, susidėjęs to meto aplinkybėms, davė ne vieną vertingą poezijos vertimą. Egzaminus pas prof. Mykolaitį-Putiną buvo galima laikyti ir už universiteto sienų, pvz. egzaminus iš visuotinės (pasaulinės) literatūros galėjau susitaręs laikyti poeto Melngailio dvare, netoli mano tėviškės, kur profesorius tuo metu (1932 m. vasarą) atostogavo. Beje, su tuo dvaru jam išėjo nekaip, bet apie tai jau kita kalba. (Apie tai esu rašęs str. „Iš atsiminimų apie Putiną“, 1977 metų birželio 11 d. „Drauge“.)



A. Š. Marijonų gimnazijos Marijampolėje mokytojas 1937 m.

A. Š. teacher at the Marian High School in Marijampole, 1937.

Kaip gerai ir padoriai versti iš kitų kalbų mokė prof. J. Balčikonis, ypač tam darbui pasižventęs: kartą kone dvi valandas pravertėm, kol padoriai gerai į lietuvių kalbą išvertėm vieną ilgą sakinį iš vokiečių kalbos. Iš tikrųjų dar ir dabar, norėdamas paskaityti knygą su gera kalba, imu kurį Balčikonio verstų pasakų knygą. Šiaip jau poezijos versti tada niekas nemokė ir poezijų vertėjams suskaityti gal nereikėjo nė penkių rankos pirštų. Šiokių tokių nurodymų mano prozos (ir poezijos) vertimams yra davę J. Talmantas, V. Kamantauskas, S. Čiurlionienė (jos literatūriniai subatvakariai), J. Jablonskis ir kt.

— Tuo metu, kai Jūs studijavote, universitetą lankė nemažas skaičius jaunų literatų, kurių vieni būrėsi aplink „Šatriją“, o kiti — humanitaruose, kurie turėjo literatų sekciją.

Ką galėtumėt paminėti iš vienu ir iš kitų?



A. Š., (pirmoj eilėj, pirmas iš d.) Teologijos-filosofijos fak. studentų tarpe.

A. Š. (first row, far right) with a group of students from the School of Theology and Philosophy.



A. Š. baigęs Linkuvos gimnaziją 1928 m., pavasarį.

A. Š. graduating from Linkuva High School, spring, 1928.

— Iš kolegų Teologijos-filosofijos fakultete man artimesni buvo Aleksandras Dičpetris, Antanas Vaičiulaitis, Petras Karuža, Pranas Naujokaitis, Aleksandras Žirgulyš, Juozas Slapšinskas (vėliau Rimantas), Bronius Stočkus, Juozas Senkus, Izabelė Matusevičiūtė, Ciliutė Griniutė. Neraliuota kritika greit pakirto jauną neoromantinį poetą A. Dičpetrį. A. Vaičiulaitis buvo ypač gerai apsipažinęs su prancūzų ir pasauline literatūra. Jo paakintas 1929 m. vasarą išverčiau Bjornsono „Solbako Sinėve“, kurią P. Karuža perleido per „Ryto“ skiltis, o V. Remigijus (Valaitis) išleido atskira knyga.

P. Karuža į „Ryto“ skiltis nielai dėjo mano feljetonus, poezijos vertimus ir kitą literatūrą. Su juo kartu buvau priimtas į meno ir literatūros draugiją „Šatrija“. Artimas buvo ir linkuvis Juozas Lingis, vėliau studijuoti nusikėlęs į Švediją ir ten įsikūręs.

Iš humanitarinių artimesni buvo Bernardas Brazdžionis, Benediktas (Benys) Babrauskas, Feliksas Breimeris. Su Bern. Brazdžioniu ne kartą traukėm Vydūno alėja į Alma Mater, o 1932 m. vėlyvą rudenį pas jį Gėlių Rate buvo surengtos kelių bičiulių mano antrosios, „Sakalo“ b-vės išleistos knygos „Goethe“ „sutiktuvės“, bene pirmos tokios rūšies anų laikų literatūriniame pasaulyje Lietuvoj. Savo redaguojamuose „Ateities spinduliuose“ jis išspausdino keletą mano verstų Šilerio baladžių, kurios pasitarnavo sunkiau vokiečių kalbą įkandantiems gimnazijų moksleiviams. Benys Babrauskas buvo itin aktyvus literatūros novatorius, raginęs nuolat kurti, bet daugiau veržiantis iš tradicinių varžtų. Feliksas Breimeris, germanistas ir lotynistas, prisidėjo prie mano paruoštos Goethės poezijos vertimų (laisvais ritmais parašyti Goethės jaunystės himnai).

Iš arčiau ar iš toliau dar tekdavo susitikti ir su anksčiau tą patį fakultetą baigusiais, kaip Juozu Ambrazevičium (jis tada dar redagavo „Ateitį“, tą darbą perleisdamas A. Vaičiulaičiui, ir mokytojaudamas „Aušros“ gimnazijoje Kaune), su Ignu Skrupskeliu, jau išvykstančiu į Karaliaučius pas prof. Nadlerį doktorizuotis, su Salomėja Nėrim, kurią tuo metu kan. M. Vaitkus buvo bandęs nesėkmingai „atversti“, duodamas jai literatūrinių darbų (vertimų). Buvau palyginti dažnas kan. V. svečias (Šv. Kazimiero dr-jos knygų recenzijų ir kt. reikalais).

Vėliau, jau mokytojaujant Marijonų gimnazijoje, kartu teko dirbti su Vincu Ramonu, kuris jau buvo pasireiškęs, kaip gabus estetiškos krypties rašytojas, bet tuo metu kiek atitolęs nuo kūrybos. Marijampolėje gyvenant teko artimai bendradarbiauti su Vinco Kudirkos pusbroliu jubilatu kun. Jonu Kudirka.

Ką tik iš Paryžiaus studijų grįžęs, entuziastingasis Juozas Keliuotis bandė įtraukti į redakcinį darbą („Ryte“ ten jau kurį laiką buvau dirbęs anksčiau), bet greit ėmė steigti

savo periodiką — „Ateities spindulius“, „Naują Romuvą“. Jam gelbėjau poezijos vertimais (jo red. „Granite“ ir periodikoj).

— O dabar — kai mokslai baigti, — apie darbą gyvenime.

— Germanistiką ir lituanistiką 1933-1944 m. dėčiau Lietuvoj Jėzuitų gimnazijoje Kaune, Marijonų gimnazijoje Marijampolėje, Valstybinėje berniukų gimnazijoje Šiauliuose. Iš literatū tada (1937-44 m.) toje gimnazijoje dirbo poetas St. Anglickis ir prozininkas (taipgi poezijos vertėjas) V. Katilius.



A. Š. vestuvės su Elena Račkauskaite Romoje, pask. 1950 m. diena.

The wedding of A. Š. and Elena Račkauskas, Rome, last day of 1950.

1944 m. rugpjūčio 2 d. pasitraukiau iš Lietuvos ir atvykau į Viena, Austriją, tikėdamasis pagilinti germanistikos studijas Vienos universitete pas prof. J. Nadlerį. Deja, universitetas buvo greit uždarytas ir iš prof. Nadlerio gavau tik disertacijai temą „J. G. Herder und die baltischen Voelker“. Pokario metu Kemptene Lietuvių gimnazijoje dėčiau vokiečių kalbą. Vėliau, parašęs disertaciją ir išlaikęs atitinkamus doktorato egzaminus, 1949 m. birželio 11 d. gavau filosofijos daktaro laipsnį Insbruko universitete, kur germanistiką dėstė prof. Nadlerio įpėdinis prof. M. Enzingeris.

— Kada atkilote į JAV ir kaip čia sekėsi? Paprastai mūsų humanitarai čia negauna darbo savo specialybėje dėl kalbų mokėjimo stokos, o gal dėl kitų priežasčių?



LRD valdyba Čikagoj 1951 m. A. Š. antroje eilėje pirmas iš d. Kiti valdybos nariai: pirm. B. Babrauskas, pirm. eilėje vidury, P. Gaučys, V. Ramonas ir A. Baronas.

The directors of the Lithuanian Writers Association, Chicago, 1951. A. Š. is in the second row, first from right. (Other directors are: chrm. B. Babrauskas, front row center, P. Gaučys, V. Ramonas, A. Baronas.)



Su rašytojais Čikagoj 1988 m. A. Š. kairėje, tarp E. Juodvalkės ir svečio iš ok. Lietuvos poeto S. Gedos.

With writers in Chicago, 1988. A. Š. is (far left) between E. Juodvalke and poet from Lithuania, poet S. Geda.

— Į Jungtines Amerikos Valstybes atvykau 1949 m. rugpjūčio 10 d., pirmiausia apsidodamas Čikagoj, kur dirbau Spiegelio įmonėje ir Daleideno knygyne. 1950 m. vedęs Elena Račkauskaite Romoje, sekančiais metais persikėliau į New Yorką, kur pradžioje dirbau St. Francis kolegijoje, o vėliau lituanistiką dėčiau Kolumbijos universitete, kur taipgi gilinau literatūrinės ir bibliografinės studijas, kartu dirbdamas ir universiteto bibliotekoje.

1964 m., žmonai mirus 1963 m., iš New Yorko persikėliau į Notre Dame universitetą,

kur po pakvietimo terminuotai Insbruko programai dirbau daugiausia mokslinį darbą profesūros teisėmis vokiečių ir kitų kalbų bibliografijos srityje, kuri laiką dėstydamas ir lituanistiką.

1978 m. kaip Notre Dame universiteto emeritas persikėliau į Čikagą, kur atsidėjau daugiausia literatūriniam ir moksliniam darbui, ruošdamas poezijos antologijas, pasaulinės poezijos ir savo eilėraščių rinkinius, bendradarbiaudamas lietuviškoje, vokiškoje ir angliškoje spaudoje, etc.

— *Pereitais metais lankėtės Lietuvoj. Kokius ispūdžius paliko kelionė?*

— Po ilgų nesimatymo metų ten dabar labai daug pasikeitimų visais atžvilgiais, tiek žmonių veiduose (iki neatpažinimo), tiek gamtovaizdy. Pvz. keliai palyginti geri, bet pats krašto terenas dėl kolchozinės sistemos vietom yra netekęs to romantinio žavo, prie kurio kadai taip buvom pripratę. Nemaža kontrastų, pvz. Kaune su

— *Kaip matyti iš pasakojimo, daugiausia mėgote versti iš svetimų kalbų. Betgi esate išleidę ir originalios poezijos rinkinių. Kada pajutote „Mūzos pabučiavimą“, kalbant klasiškai, o Jums gi klasika nesvetima.*

— Originalią poeziją pradėjau rašyti apie 1923 m. pabaigą. Pirmieji eilėraštukai buvo vaikams, pasirašyti A. Putinėlio slapyvardžiu ir spausdinti išimtinai St. Tijūnaičio redaguojamoj „Žvaigždutėj“. Netrukus „rimtesnius“



Kan. M. Vaitkaus pagerbime 1968 m. A. Š. tarp kan. Vaitkaus ir J. Švabaitės.

At the function to honor Canon M. Vaitkus (center fr. row). A. Š. is between M. Vaitkus and J. Švabaitė, 1968.

vienokiais jausmais lankei baziliką ar Maironio paminklą, o su visai kitokiais Vilniuj katedrą ar Šv. Kazimiero bažnyčią, kurios buvo desekruotos. (Dabar tos šventovės gražintos tikintiesiems). Pokalbiuose su žmonėmis buvo jaučiama mažiau rezervuotumo, nors ne vienam sielos gelmėse buvo nusėdęs sunkių pergyvenimų jausmas. Be abejo, patirti kasdienei buičiai reikia daugiau laiko.

— *Kaip žiūrite į dabarties nuotaikas Lietuvoj? Kaip vertinat Sąjūdį, jo įtaką persitvarkymui ekonominiu, kultūriniu ir politiniu atžvilgiu?*

— Persitvarkymo Sąjūdžio iššaukti pasikeitimai, kaip jau visi žinom, nuostabūs, tiesiog neįtikėtini, lyginant su tuo, kas anksčiau buvo. Išvykti iš Lietuvos turėjau berods kaip tik tą dieną, kai Sąjūdis atsirado. Į visus jo iškovočius laimėjimus reikia žiūrėti su nuostaba ir dėkingumu, nors ir nėra galutinai paaiškėjęs laimėjimų proceso tikslas ir nepasiektas galutinis laimėjimas (gal dėl to atsiranda pesimistų Vergilijaus žodžiais „Timeo Danaos et dona ferentes“). Sąjūdžio daug nuveikta politinė ir kultūrinė sritys, bet ne mažiau reikės nuveikti ir kitose, o ypač ekologinė, kad lietuviai savo žemę galėtų būti sandarą su gamta, kuri daugeliu atvejų buvo gerokai pažeista.

eilėraščius pradėjau rašyti A. Tyruolio slapyvardžiu, kuris atsirado spontaniškai, bet iš dalies ir motinos poveiky (į kaimą persikėlus „burgeriškos“ kilmės vaiką ji stengėsi laikyti kaip galima atokiau nuo „prastos“ kaimo vaikų įtakos, tuo ugdant tam tikrą „kilnumą“, nuošalumą, plg. šv. Povilą Tyruolį, t. y. atsiskyrėlį, „pustelniką“, K. Matulaičio „Šventųjų gyvenimuose“). Bet galima šio slapyvardžio kilmė ir iš būdvardžio, nors tautiniuose lietuvių varduose šio vardo neteko užtikti.

Esu išleidęs šiuos savo poezijos rinkinius: Pavasario saulėj (1935) Kelionė (1950), Laukų liepsnos (sonetai, 1953), Sacra via (Romos sonetai, 1961), Metų vingiai (1963), Diemedžio paunksmėje (sonetai, 1974), Šiapus ir anapus uždangos (spaudoj).

— *O pasaulinės literatūros veikalų sąrašas, be abejo, bus žymiai gausesnis?*

— Iš pasaulinės poezijos vertimų išleista: Goethe; gyvenimas ir rinktinė poezija, (1932), Šilerio „Giesmė apie varpą“ (1936), Šekspyro sonetai (1964), Dantės „Naujasis gyvenimas“ (1966), Šv. Kazimiero himnas Marijai (1971), Schondocho „Lietuvos karaliaus krikštas“ (1976), Suchenwirtho „Žygis į Lietuvą“ (1977), Novalio „Himnai nakčiai“ (1979).

J. Kraliausko „Vėlinės“

Edita Nazaraite

Kanadoje gyvenantis rašytojas Juozas Kraliauskas 88 metais išleido apysaką „Vėlinės“. 164-ių puslapių apimties kūrinių rašytojas dedikavo žuvusiems Lietuvos žmonėms, „nesuskaitytiems 1940-1953 pirmo laiko po vėlna karstuose ar kolektyvinėse duobėse be karstų“.

Apysakos „Vėlinės“ herojai Tomas ir Rokas pergyvena pačius nuožmiausius Lietuvos istorijos puslapius — valstybingumo netekimą, okupaciją, tironiją. Apysakos įvade jau išsismelkia neįauki nuotaika: „Tomas ir Rokas išsiuntė į Lietuvą laiškelius. Be tikrųjų pavardžių, neišduodami giminytės ryšio. Juk tenai — jei išdūmei nuo atgriūvančios skerdyklos — esi susitęsęs. Tu užsienyje turi giminių ar draugų — esi tikriausias liaudies priešas, imperialistų agentas bei šnipas. Patys pirmieji laiška — trumpi, rašyti labai atsargiai. Taip, pabaisa kaulus jau padžioję, bet liko terorinė sistema, prievartos mechanizmas, kompartija, stalnoidai, milžiniška NKVD. Tironas mirė, bet tironija išliko. Liko Stalino talkininkai, krūtinės apsikarstę ordiniais ir vario medaliais.“

Po tokios liūdno uvertiūros seka šilti Tomo prisiminimai apie nepriklausomą Lietuvą, apie dienas, kupinas vilčių ir svajonių, kurių taikią tėkmę, deja, nutraukia kraupūs įvykiai. Autorius išdėsto juo beveik dokumentišku tikslumu, nuosekliai, įterpdamas apysakos veikėjų samprotavimus: „Smurtas visados išranda priekabę, apkaltinimą, taigi neva pasiteisinimą. O kokia priekabė ir byla? Kokia neva nuoskauda? Dėl ko jau „dangus griūva“? Trys kareivėliai pasišalino iš kareivinių! Valstybės mastu tai suvis smulkus ir paprasčiausias dalykas. Tačiau tik tu žiūrėk — Kremlius rėkia šaukia taip, lyg Maskvai grėstų iš Lietuvos didis pavojus: iš pasalų užpuls okupuoti SSSR ar bent dalį teritorijos atplėsti ir sau prisijungti!“

Antrąjį Kraliausko apysakos „Vėlinės“ skyrių palydi iškalinga citata: „Mes neįkalbinėjame, bet priverčiame, o kas nepasiduoda, tai jis yra sunaikinamas. Ir taip bus visuose kraštuose, kur mes ateisime...“ (V. M. Molotov Maskvoje V. Krėvei-Mickevičiui, 1940 m. liepos 1 d.)

Toliau piešiami žiaurūs susidorojimai: atėjūnai tremia lietuvius, juos kalina, tardo, tyčiojasi, kankina — ir galo visam tam nematyti. Prasideda pragaro epopėja. Sunkiais, niūriais vaizdais ji liejasi iš vienos apysakos puslapio į kitą.

Rašytojo Kraliausko žodis itin taupus, jis naudoja trumpą, lakonišką sakinį, dažnai priartėja prie publicistinio stiliaus. Dėl to kai kurie skaitytojai gal pasiges gilesnių meninių apibendrinimų, spalvingesnio žodyno, daugiau išmonės. Tačiau Kraliausko apysaka „Vėlinės“ nesukels abejingo žiovilio skaitytojui, nes bendras tautos skausmas ir jos tragedija mus visus, o ir po šiai dienai dar tebeliečia.



Lietuva buvo ir paliko lyrikų tauta. Bet toji lyrika į mus kalba tarsi didžiulio, skaudaus, tragiško epo nuotrupomis, sumaitotų žodžių išskentėtomis, kruvinomis, nuo darbo ir nuo šalčio sugrubusiomis rankomis, užrašyta. Ir po vieną ir po keliolika žinomų ir nežinomų (dar neiššifruotų) autorių kūriniai, neturi sau lygių visoje mūsų literatūros istorijoje jau kelinti metai laisvojo pasaulio, o antri metai ok. Lietuvos spaudoje rodosi kaip nuostabios martirologinės epopėjos liudininkai-kūrėjai. ("Per galėje", "Nemune", "Švytury" ir kt.).

Keletas rankraščių yra pasiekę ir mūsų ("Liet. Dienų") žurnalo redakciją.

Rankose turime Žilvinio (Juozo Grušio) beveik 300 psl. gražiai įrištą tomą "Liepsnų šešėliai" — su parašte "Laisvos mintys, fašistinėje okupacijoje, (komunistų) katargoje ir tėvynės kryžkelėse".

Rinkinio įžangoje autorius rašo: "šias, netobulai užaštrintas akmeninio skausmo skeveldras, neglūdintus gintarinio jausmo amuletus, kad katorginių pančių (ir darbo) bei minčių laisvės pasėkmes, su prakeikimais ir maldomis sudedu greta senos ir garbingos Aisčių giminės, lietuvių tautos Sūnų ir Dukrų kaulų, palaidotų (ir be palaidojimo!) Tėvynės masinių žudynių vietovių ir Pareinio duobėse, bekraštės Sibiro taigos ir Užpoliarinės amžino išalo platybėse ir kitų kraštų kapuose, kad Laiko Tikrintoja Istorija radusi galėtų kaip priekaištą mesti į veidą, akis užsidengusiai Temidei ir bent apytikriai parodyti Ateitį kuriančiai žmonijai mano Tautos likimą".

Rinkinyje yra gilių minties sonetų, Šekspyro, Heinės, Bloko, Esenino vertimų. Iš prie rinkinio pridėto autobiografinio laiško matyti autoriaus poetinį kelią lydėjusių mūsų žymiųjų poetų vardai. Už paties rašytas eiles autorius pergyveno ne vieną kratą, o už tokių eilių rašymą, kaip už priešvalstybinę veiklą teko kentėti Sibiro tremtyje.

Jeigu pvz. "Švytury" pristatomas B. Mačionis (1915-1971), tremtinių kaliniui galėjo leisti vadinamą "Lietuvos Gėte", tai Žilvinis drąsiai gali pretenduoti būt bet kurios moderniosios Vakarų Europos ar Lietuvos poetų adeptu.

Juozas Grušys

MIRTIS EINA

O, kelią kas pastos jai,
Kas priešintis išdris?
Baisu! Panteros šuoliais
Atsėlina Mirtis.

Nuliūdusiam kikeną,
Kaip ragana šlykšti:
"Mane, pamilki, seną!
Chi, chi! Ar negrakšti?"

Ir kas gi tau belieka?
Apleistas jau visų.
Rankas aš tau ir sliekui
Be skirtumo tiesiu."

Jos plėšrios rankos griebia
Už plazdančios širdies:
"Ko purtais mano glėbio?
Tau niekas nepadės!"

Aš tau žmona, meilužė,
Aš močia ir dukra,
Neviltyje palūžus
Vienintelė, tikra.

Chi, chi! Nelaisvės pančiais
Tave surakinau,
O ilgesys ir kančios
Užsmaugs tave, žinau..."

O! Kelią kas pastos jai?
Kas priešintis išdris?..
Gyvenimo arenoj
Vis siautėja Mirtis.

● ● ●

Tęsiasi Uralas rūsčia grandine,
Sakė: "Žemės galas..." Mūs tėvai seni.
Tūkstančiais ir vėl gi — prieš ir už kalnų —
Kruvinos pradingsta pėdos kalinių.

TRIUMFAS

Tu ateini ir skausmas slepiasi,
Dantim kalendamas prigludęs tūno.
Džiugu ir sieloj ir palatose —
Gerių gyvybę aš visom lastelėm kūno.

Tu išeini. O gėlės likusios
Rankas man glosto... Jas bučiuoju
Aš lūpomis, tavęs nedrįsusiom...
Ir skausmui grįžus, aš prieš jį triumfuuju.

VASARIO ŠEŠIOLIKTOJI

Prisimenu, kai vėliavos šilkinės
Trispalvį džiaugsmą sklaistė vėjų,
Ir praeitį, kaip pasaką, laisvos tėvynės,
Kaip malda, šlamesiu kuždėjo.

Lyg ažuolai — jos sūnūs — gretos žalios,
Kaip vienas žengė koja kojon,
Užgrūdinę kovoj plieninę valią,
Garbės istoriją kartojo.

Sutrupinę tautos vergijos pančius,
Kasmet Šešioliktoį Vasario,
Pradėdavo nuo šių džiaugsmingų švenčių,
Didžių darbų vėl naują barą.

Šiandieną verkiančią matau tėvynę,
Bealpstančią kapuos be kryžių,
Savų vaikų, po masinių žudynių,
Ir išvežtų, kurie negrįš jau.

Skausme palinkę vėliavos sustingo,
Tėvynės gedulingoj šventėj.
Širdžių gelmėj vilties varpai sudindi:
"Per skausmą kelsimės gyventi!"

GYVENIMO DYKUMOJE

Kam pažinimo drausto
Ragaut teks iš taurės,
Likimas žiauriai baus tą —
Ramybės neturės.

Miražų apgavystė
Ji dykumoj kankins.
Skubės patirti... grįš vėl
Į praeitį... Pažins

Troškinantį pasaulį,
Be jausmo, be širdies...
Jis bėgs nuo džiaugsmo saulės,
Prie liūdesio taurės.

VĖL IŠVEŽĖ

Vėl išvežė! Vėl į vergiją,
Į Sibirą, į šaltą,
Senelį vos vos gyvą,
Vėl kūdikį nekaltą.

Vėl moterį bejęgę,
Mergaitę jaunamete...
O, Dieve, mano Dieve!
Tėvynė mūs bežadė.

Tėvynė iškankinta,
Prie kryžiaus, ant Golgotos...
Perkūne! Ją apginki! —
Gynėjai jos už groty.

VORKUTOS UGNYS

Juodo miesto akys klaikios
Žėri, blizga kaip žvėries.
Vergo mintys — ugnys klaidžios
Nerimaujančios širdies.

Juodos anglys akmeninės
Blizga žemės gelmėse.
Dega pagieža krūtinėj
Žvilga siaubas akyse.

Žėri miestas, dega lempos,
Blizga durtuvo ašmuo...
Vergus šviesios viltys lanko —
Mintys degina: "Namo!"

Poliuj naktys ilgos juodos.
Dega miestas žiburiais.
Viltys rašo laisvės žodį
Ugnimi, kovos žaibais.

RUDENS ŠVIESA

Vėl gilų skliautą atveria į mus
Seniai seniai pavargęs Dievo žvilgsnis...
Pro debesis sunkius dar spindulys meilus
Gaivia gija gyvybės blykstels...
Ir šilta vėl, ir vėl šviesu.

1987

● ● ●

Saulė eina kasdieną namo.
Ten į vakarus. Tėviškė laukia.
Ir nuliūdus močiutė, palaukėj.
Ak, širdie! jeigu būtum akmuo,
Gal šaly svetimoj prisiglaustum.

Veidą ašara vilgo karšta,
Mintys lydi ten skrendantį paukštį...
Kaip mintims, kad ir ašaroms augtų
Taip sparnai... — nenukristų jos čia —
Žemės gimtosios kraują nuplautų.

Kartais šypsena naktį, vogčia
Ir gyvenimas miegant aplanko:
Ir dukrytė šviesplaukė ant rankų,
Ir žmona mylimoji, rods, čia...
Bet vėl sapnas tikrovėj išblanksta.

Saulė eina kasdieną namo.
Mintys lydi ten skrendantį paukštį,
Ir per sapną: "O, tėviške!" — šaukia...
Ak, širdie! Jeigu būtum akmuo,
Gal šaly svetimoj prisiglaustum.

Žodis

Sakyta taip: "...buvo Chaosas..."
Gal Blegis?

Pleveno virš jo dar ir Amžino Gėrio
Dvasia Uisagalė... Valia jos ir Logos
Uisatą ir Žemę, ir Žmogų sukūrė.

Pradžią buvo Žodis! Iš Dieviško Proto
Prasmingai beprasmių ordvėj nuaidėjęs:
„Aš noriu!...“ Ir atomai ėmė rikiuotis,
Planetos, komėtos ir saulės švytėjo.

Paskui buvo Žodis iš Dieviško Proto
Čia Žemėj įdėtas į Žmogiško sielą,
Kad tėtis rūpys, kad tinsla kortotų
Per Žmogų, jo protą ir katarsio gėlę.

1989.02.18.

(Autoriaus rankraštis)

PAVASARIS EINA

Vėl per pusnynus pavasaris brenda,
Naktį išbaido, ledą sulaužo,
Pasmerkta žmogų mirštantį randa,
Kelias jį, šildo ilgesio laužų.

Joja pavasaris jaunas, išdykęs,
Juodbėrio šuoliuos žemė pabunda.
Žvilgsnyje vergo ašara klykia,
Smaugia jo džiaugsmą laisvės pagunda.

Skrenda pavasaris debesiu baltu,
Švelnūs šešėliai žemę bučiuoja. —
Randa retežiuos žmogų apkaltą,
Viltį ir laisvę tyliai meluoja.

Žvelgia pavasaris spinduliu saulės,
Paupio šlaituos ieško žibučių. —
Gėlės čia baisios: mirusių kaulai,
Vielos spygliuotos, skausmas...

Klaiku čia!

Iliustracijos iš rinkinio



Jeigu Altajaus krašte žmonės dirbo ūkiuose ir tikrai davė kokią nors naudą, tai atgabenti į šiaurę, į negyvenamą salą, jie buvo pasmerkti mirčiai.

Po kelių dienų atplukdė baržą su suomiais nuo Leningrado, gal 800 žmonių.

Jau anksčiau prie kranto priplukdyta rastų vilkstinės, stovėjo barža su lentomis ir plytomis.

Žmonės traukė su virvėmis ant kranto rastus, nešė lentas. Reikėjo skubiai statyti barakus, kol sniegas nepadengė samanų.

Žmonės gelbėjosi nuo šalčio ir sniego, laikinai susimetę lentas ant rastų, šildėsi prie laužų.

Jau anksčiau buvo atvežta sunumeruotų namų iš storų rastų, kuriuos pirmus surinko ir pastatė tremtiniai. Išėjo šilti mediniai namai, kuriuose ir apsigyveno visa Trofimovsko valdžia. O jų buvo labai daug, pavienių ir su šeimomis. Iš užpoliarės į frontą neėmė, tad jų čia prilindo kaip tarakonų. naudojos jie šiltais drabužiais ir maistu, kuris buvo atgabentas sąjungininkų iš Amerikos.

Barakus statė iš plytų ir medinius. Statyba vyko gana greitai, rastai buvo vertikaliai statomi, iš abiejų šonų apkalami lentomis, į vidų buvo grūdomos apšalusios samanos. Ir stogą uždengė panašiai. Dirbome visi, suaugę ir vaikai, raginti nieko nereikėjo. Mes, vaikai, pešėme snieguotas samanas ir maišais nešėme prie barakų statybos.

Į Trofimovsko salą atvežė 500 lietuvių, kitus išvežiojo Janos upe į Tit Arus, Olenioką, Bykovo kyšulį.

Prasidėjo baisi 1942 metų poliarinė žiema, šalčiai, pūgos. Barakai buvo kiaurai perpučiami. Apšalo sienos, lubos. Mūsų barakas buvo Nr. 8 (pagal sienas sukalti dviejų aukštų nariai). Kiekviename barake tilpo po 80 — 100 žmonių, lietuvių ir suomių. Viduryje barako buvo pastatyta metalinė statinė, kurios nebuvo kuo kūrenti, nes už pavogtą lentgalį grėsė kalėjimas.

Apsišviesdavom tik balanomis. Niekas nesiprausė, nebuvo tam jokių sąlygų. Vandeni gaudavo tik tirpindami sniegą.

Prasidėjo ligos — cinga, dezinterija, užpuolė utėlės. taip šaltis ir badas. Gaudavome po 400 gr. duonos, o duona sunku buvo ją pavadinti, nes paskubom pastatyta kepykla kepė tik pašildytą tešlos gabalą. Todėl motina vietoj duonos pagal korteles imdavo miltus, iš jų dideliame puode virdavo balzganą vandenėlį.

Mirė ištisos šeimos ir pavieniui. Medicinos pagalbos niekas nesišaukė, nes jos nebuvo.

Nenoriu kartoti mirusiųjų pavardžių, kurios aprašytos Dalios Grinkevičiūtės prisiminimuose „Lietuviai prie Laptevų jūros“. Ten parašyta gryna tiesa, galiu tik kai ką prisimines pridėti.

Grinkevičių šeima gyveno 10 barake, šalia mūsų. Mūsų barake buvo mokytojo Baranausko šeima — 7 asmenys. Mirus tėvui, motinai, keturiems vaikams, dar prie žmonių glaudėsi 8 metų jų dukrelė Birutė. Ji prašėsi, kad kas

JIE BUVO PASMERKTI MIRČIAI

Birželio mėnesį, kaip tautos skausmo, liūdesio, gedulo mėnesį, lietuvių išseivija mini jau beveik 50 metų.

Birželio 14-tosios dienos trėmimai į Sibirą ne tik iš Lietuvos, bet ir iš visų Pabaltijo tautų — įvykiai, kurių panašaus masto istorija nežino nuo barbariškiausių tautų naikavimo laikų; nuo hunų ir Atilos kruvinųjų genocido metų.

Tautų genocidas, vykdytas Stalino ir jo tarnų, vieša paslaptimi liko ir po jo mirties, po nustalinimo įvykių, vykdytų jo pasekėjų. Net ir neva išteisintieji grįžę iš tremties, neatgavę pilnų piliečio teisių, turėjo gyventi ne tik su žaizda krūtinėje, bet ir su nusikaltimo dėme, kurios nepanaikino nei valstybinis įstatymas, nei humanistinė dvasia, tebeglūdinti po komunizmo tironijos luoba.

Pirmieji tremtinių balsai pasigirdė išseivijoje buvo dr. Devenio liudijimas. Armonienės, Juciūtės, Grinkevičiūtės ir kt. atsiminimų knygos. Visa tai oficialioje Sovietų spaudoje buvo nutylima (arba neigiama), už jų skaitymą bei skleidimą — baudžiama.

Tik nuo šių metų pradžios situacija pasikeitė. Atėjo metas, kai anot tos senos revoliucinės dainos žodžių buvo galima tarti: „Trūks kantrybė, apmaudu širdis sugels...“ Apmaudu sugeltų širdžių kantrybė trūko, pasigirdo balsai, atveria ašaromis ir krauju išrašytos lietuvių tautos istorijos momentus. Beje, keliamas klausimas „Už ką“ (žr. A. Kryžanausko atminimai, rašyti 1965 m., paskelbti 1989 m. „Pergalės“ žurnale), nors dar nekeliamas klausimas, kas kaltas dėl tos šiurpios tragedijos, kurią vykdė vokiečiai, rusai bei savieji. Savųjų sąžinę tegu sujudina ir prakalbina faktai, prie kurių jie prisidėjo, talkindami stalinizmo tragedijos vykdymą.

Čia spausdiname A. Abramaičio ištrauką iš „Amžino išalo žemėje“ rinkinio, išleisto Lietuvoje, 1989 m.

nors ją priglautų prie šeimos, sakėsi „aš ir valgysiu mažai“.

Mano mamytė kiek galėdama ją globojo, įpildavo dubenėlį vadinamosios sriubos. Po kelių dienų mirė ir ta mergaitė — rado sustingusią ant narų.

Iš Dručių šeimos mirė tėvas, motina, du sūnūs, išliko tik jauniausias sūnus Antanas ir dukra Onutė.

Iš didelės Augustinų šeimos liko tik vienas berniukas.

Žmonių mirtys tapo masiškos. Daugiau mirė suomių, ne ką nuo jų atsiliko ir lietuviai.

Karstų niekas nekalė, nes valdžia tam reikalui nedavė lentų.

Mano tėvui priklausė brigada iš kelių žmonių, kurių tikslas buvo vežti iš barakų mirusius.

Brigadų buvo sudaryta keturios. Darbo jiems užteko visą 1942 metų žiemą.

Kartais televizija rodo fašistų lagerius. Eina išsekę kaliniai su dryžuotomis pižamomis, vieni kitus prilaikydami. Išbėgęs vaikas griebia nuo medžio lapus, rauna žolę, kiša ją į burną. Bet jiems nors saulė švietė. O mes nematėme nei saulės, nebuvo nei žolės, nei lapų, tik ledu padengtos barakų sienos ir lubos, amžinai išalusi po kojomis žemė.

Susipažinkite: „Lietuviška Tarybinė Enciklopedija“, 12 T. P. 250.

VILKAITIS VINCAS, 1892.I.16.—1943.I.19. mirė Trofimovske (Jakutijos ATSR) Lietuvos botanikas. 1925 baigė Berlyno universitetą. 1925-41 Ž. ūkio akademijos katedros vedėjas. 1934-40 m., rektorius, profesorius.

1941-1943 m. dirbo ūkinį darbą Jakutijos ATSR.

Jūs „gerbiami istorikai“, „Enciklopedijos“ leidėjai!

Jeigu Jūsų visa „Enciklopedija“ taip parašyta, tai tikrai nebūčiau visą naktį stovėjęs eilėje, kad užsiprenumeruočiau ją.

Pataisau jus!

Vincas Vilkaitis su šeima ištremtas iš Lietuvos 1941.VI.14. Tremtinys V. Vilkaitis mirė badu 1943.I.19. Trofimovske (Jakutijos ATSR), 10 barake, šalia mūsų narų, o ne „dirbdamas ūkinį darbą“, kaip jūs rašote.

V. Vilkaitis buvo išsilavinęs, aukštos kultūros žmogus. Jis numatė tą artėjančią tragediją.

1942 metų rudenį, dar kol žmonės galėjo vaikščioti, V. Vilkaitis suburdavo apie save tremtinius ir kalbėjo:

— Brangūs lietuviai, daug mūsų iš čia negrįš į Tėvynę. Jeigu kas liksite gyvas, būtinai papasakokit — aprašykit tas kančias, kurioms mes čia esame pasmerkti.

Kaip rusų tautai stalinizmas sunaikino Vavilovą, taip Lietuvai — V. Vilkaitį. Tai buvo Lietuvos Vavilovas.

Mirus vyrui, po 1942 metų pergyventos žiemos, neišlaikė žmonos nervai, tapusi neveiksni, Vilkaitienė mirė Jakutskę.

Sūnus Arvydas, dukra Audra grįžo į Lietuvą.

Lavonus traukdavo iš barakų už rankų ir kojų, guldavo ant rogių ir, išikinkę virvėmis, traukė toliau už barakų į bendrą krūvą. Jie čia pat sustingdavo.

Mes su sesute visą žiemą išgulėjome ant narų, aplipę utelėmis, skuduruose, prišalusiuose prie sienų. Tuos skudurus motina parnešdavo nuo mirusiųjų.

Neturėjome net menkiausių rūbų.

Nuolat svaigo galva, atsisėsti negalėjau, iš dantenų tekėjo kraujas, daug kartų buvau praradęs sąmonę.

Į bažnyčią ir dabar žiūriu su pagarba, bet tuo laiku buvau tikras katalikas, buvau priėmęs pirmąją komunią ir gerai mokėjau poterius bei visus Dievo įsakymus. Mano malda ir prašymas buvo tik vienas: kad tik greičiau Dievas paimtų pas save. Neišklausė Dievas mano maldos, teko tęsti gyvenimą šioje Žemėje — likau gyvas.

Jeigu mūsų šeima išliko per tą baisią žiemą, tai visi turime būti dėkingi tik mūsų brangiai mamytei. Kilusi ji buvo iš didelės mažžemių šeimos, netoli Merkinės, Mardasavo kaimo... Iš vaikystės pripratusi prie sunkių kaimo darbų, būdama stiprios sveikatos, jinai ir nešė tą sunkiausią našta.

Kad gertų švarų vandenį Trofimovsko "ponai", motina turėjo prikapti upėje ledų ir maišais nešti į jų butus, šildyti ledus. Taip pat kapojo jiems malkas, skalbė jų drabužius. Už tai gaudavo jų maisto liekanų.

1942 metų vasario pabaigoje baigėsi arktinė naktis. Kas tik pajėgė, ėjo į lauką pažiūrėti horizonte pasirodžiusios saulės kraštelio.

Artėjant pavasariui, Trofimovsko valdžia pamatė savo darbo "rezultatus" — šimtai suverstų į krūvas sušalusių žmonių lavonų. Gal prabudo sąžinės trupinėlis, o gal ir baimės jausmas, nors už visas piktadarybes nebuvo niekas iš jų net pabartas.

Pradėjo nešioti po barakus daigintus žirnius ir kiekvienam po stiklainė įberdavo į ištiestą kaulėtą ranką. Davė po 2 kg. miltų. Žmonės, kurie liko gyvi po tos baisios žiemos, pradėjo judėti — vaikščioti.

Atėjo šiaurės pavasaris. Saulė šiaurėje pakyla neaukštai, tik tiek, kad ištirpintų tundroje sniegą.

Antanas Drutis, už mane gal dviem metais vyresnis, pasiūlė išeiti į lauką. Apsisukęs kojas skudurais, po 7 mėnesių, išgulėtų ant narų, svirduliuodamas išėjau į lauką. Švietė šiaurės saulė — tirpo sniegas.

Antanas pakvietė nueiti į žmonių lavonyną, buvusį gal už 200 metrų, sakė, gal ras savo tėvus ir brolius. Nuėjome — vaizdas baisus, — suguldytų visokiomis pozomis ir veido išraiškomis žmonių krūvos. Ir dabar tas vaizdas stovi prieš akis.

Neradom nei jo tėvų, nei brolių, nes žmonės buvo suguldyti vieni ant kitų. Artėjo vakaras, saulei nusileidus grįžome į savo baraką.

Atvarė iš Stolbų lagerio gal šimtą kalinių, kurie kirtikliais ant kranto iškasė didžiulę duobę, į kurią ir suvertė krūvas lietuvių ir suomių.

Taip buvo užmaskuota Trofimovsko tragedija.

Birželio viduryje prasidėjo potvynis — nešė ledus.

Tremtiniais buvo įsakyta stot į kolūkį, kas užsirašė tiems davė po 10 kg. miltų. Kolūki pavadino *Rybak*.

Į kolūkį užsirašė ir tėvai. Brigadas sudarė po



Lietuvių tremtinių kapai Colane, Sibire, 1948
Cemetery of deported Lithuanians, Colane, Siberia, 1948.

12-15 žmonių, dauguma moterų. Dalis moterų liko Trofimovske, plovė ateinančiai žiemai valdžiai malkas, tvarkė tinklus.

Ant kontoros sienos iškabino plakatą *Bolše ryby frontu!* Kiekviena brigada gavo po didelę valtį, irkluojamą 4 žmonių, vadinama *kungasu*.

Ledai birželio pabaigoje jau buvo išnešti, prasidėjo trumpa šiaurės vasara.

Iš ištuštintų amerikoniškų miltų maišų siuvomės palapinės. Visa brigada su vaikais ir tinklais tilpo į vieną valtį. Išplaukėme žvejoti į žemesnes salas netoli Trofimovsko. Mums nedavė jokios žvejybai tinkamos aprangos, nei guminių batų, nei šiltesnio drabužio. O vanduo buvo šaltas, juk šalia Šiaurės jūra.

Subridę iki juosmens į ledinį vandenį, traukėme tinklus ir mes, vaikai.

Pamokyti vietinių jakutų, žuvis valgėme žalias. Žmonės stipriau stojosi ant kojų, tik veidai buvo nesveikai ištinę. Sugautas žuvis valtimis vežė į Trofimovską, kur jas sūdė į statines. Už sugautas žuvis gaudavome amerikoniškų miltų ir cukraus. Mirties ir bado šmėkla pasitraukė.

Atėjo 1943 metų ruduo, baigėsi vasaros žvejyba. Visiems žvejams buvo įsakyta ruošti žiemos žvejybai po ledu — išdavė tinklus.

Gal savaite plaukėme valtimis į Laptevų jūros salas, kurios nuo Trofimovsko buvo už 100 ir daugiau kilometrų.

Žiema čia pat, dienos trumpėjo, prie salų krantų jau užsitraukė ledas. Pamatę vieną salą, daužydami irklais ledą, priplaukėme prie kranto. Nusiziūrėjus iš vietinių jakutų, reikėjo greitai statyti jurtas, kol šaltis nesukaustė per trumpą vasarą atšilusio 30 cm. žemės sluoksnio.

Žeme apdėdavom jurtos šonus ir stogą.

Salų Lenos deltoje — tūkstančiai. Rinkdavomės salas, ant kurių per pavasario ledonešį iš Lenos aukštupio daugiau sunešta miško, kad būtų galima iš medžių statyti jurtas ir visą ilgą žiemą jais kurenti.

Vienoje iš tų salų, pavadintoje Bobrovskiu, apsigyveno vadinamieji inspektoriai, kurie visą vasarą statėsi sau namus, turėjo sočiai maisto,

o žvejojo tik savo malonumui. Tai skyriaus viršininkas Gurkovas, Šipicinas ir kiti. Jie buvo visai neraštingi, todėl gretimoje jurtoje laikė tremtinę Sprangauskiene, kuri gerai mokėjo rusų kalbą ir vedė visą jų buhalteriją.

Jų užduotis buvo žiūrėti, kiek pastatyta tinklų, kiek sugauta žuvų. Kiekvienas žvejas turėjo jiems atsiskaityti.

Statėme jurtas po keletą vienoje saloje, arti viena kitos, kad po pūgų, kada jurtos užnešamos sniegu iki viršaus, galėtume vieni kitus atkasti. Nuo jurtos iki jurtos buvo nutiestos virvės, kad per pūgą, laikantis virvės, galima būtų pasiekti kaimynus.

Mes, vaikai, išmokome puikiai irkluoti, valdyti valtį. Pasisiuvę iš maišų bures, plaukdavome į tolimas salas, žvejojome ir vasarą, ir žiemą.

Turėdami po 13-14 metų, buvome laikomi suaugusiais ir lygiaverčiais jiems žvejais. Plaukiojome per didžiausias bangas.

Visa bėda, kad neturėjome knygų, netgi pieštukų, popieriaus lapo. Visa pramoga būdavo žiemą pasitaikanti giedra poliarinė naktis. Išėjęs į lauką, iki kaulų peršalęs, žiūrėdavau į šiaurės pašvaistės išdaigas. Aukščiausi, visų vaivorykštės spalvomis tvieskiantys, stulpai staiga šokdavo į padangę, tai vėl greitai krisdavo žemyn. Šito reginio neaprašysi, reikia jį pamatyt. Čia buvo ir kinas, ir cirkas, ir teatras.

Vasarą, kai užeidavo didelės audros ir žvejoti nebuvo galima, susirinkdavo tremtiniai į didžiausią jurtą, prisimindami kalbėdavo vis apie Lietuvą, netgi dainą moterų traukdavo. Pagrindinė daina tai būdavo "Leiskit į Tėvyne".

Žiemą jurtose gyvendavome po kelias šeimas, kad būtų lengviau kurenti. Kurenti reikėjo visą parą, juk po kojomis buvo amžinas išalas.

Nebuvo jokio medicinos punkto. Apie mokyklas net nesvajojome. Trofimovske 1943 metais buvo atidaryta septynmetė mokykla, bet mes, žvejų vaikai, lankyti jos negalėjome.

Pirmą žiemą jurtoje gyvenome su mokytojo Guzevičiaus šeima. Čia gyveno ir Raibikis su sūnumi Vytu (Raibikio žmona mirė 1942 metų žiemą Trofimovske), o jaunesnius du jo sūnus 1943 metų vasarą išvežė į Kisiurą — internatan. Kiek jis dėl jų išgyvendavo. Nežinau ar juos vėliau surado, ar ne? Kiti gyveno už 10-15 km. kitose salose.

Neturėjome nei lašo žibalo, nei gabalėlio stiklo. Pasišviesdavome pamerktu į žuvies taukus skudurėliu, kuris atstodavo žvakę. Vietoj stiklo jurtos sienoj išaldydavome ledo gabalą, jam ištirpus iš vidaus, keisdavome kitu.

Vasarą vėl susiburdavome į brigadas traukti 100 metrų tinklus.

1944 metais jūroje siautė didelės audros, prasidėjo potvynis, visus po ledu pastatytus tinklus nunešė į jūrą. Naujų tinklų nedavė. Tinklai tais laikais buvo lininiai, reikėdavo dažnai juos keisti, džiovinti, kad nesupūtų.

Keletas tinklų džiuvo jurtoje, tie ir liko. Žuvų pagavome mažai, tik maistui, o nepridavę žuvų, negavome miltų.

Taigi visą žiemą mitome vien žuvimis.

Žiemos žvejyba trukdavo iki Naujųjų metų, po to prasidėdavo didelės pūgos, kurios tęsdavosi ištisas savaites ir daugiau. Ledas pasiekdavo 2,5-3 metrų storį, ir žuvų nepagaudavome.

Kovo, balandžio mėnesiais su tėvais isikabines į roges, veždavau iš salų į Bobrovski valdžiai malkas. Reikėdavo jas sukapti ir sunešti į prieškambarį.

Sužinoję, kad tėvukas gerai piešia, inspektoriai duodavo nuo amerikoniškų konservų dėžių kieto kartono, iš kurio turėjo nupiešti jiems kortas.

Iš cukraus, kurio jiems netrūko, darydavosi alkoholinį gėrimą, vadinamąją *Braškę*. Kiauras paras jie gerdavo ir kortuodavo, kai suplyšdavo kortos, reikalaudavo piešti naujas.

Taip metai po metų sulaukėme karo pabaigos. Bobrovskyje įrengė radijo stotį, kartu su radistu statėme medinę anteną. Gal 1946 metais iš Trofimovsko gavome telegramą, kad iš Lietuvos atvažiuavę atstovai renka našlaičius ir juos veža į Lietuvą. Dar ir dabar jų pavardės pamenu, — tai Gerulaitis ir Bulota.

Mano geriausias draugas Antanas Drutis su seserimi Onute ir dar keletas našlaičių, išidėję miltų, sūdytos žuvies, sulipo į valtį, pakėlė burę ir išplaukė į tą išsvajotą, sapnuose sapnuotą Lietuvą.

Susirinkę kiek tik buvo, lietuviai, lydėjome juos į kelionę panašiai kaip Darių ir Girėną iš Amerikos į Lietuvą.

Kartu ir džiaugėmės, gal ir pavydėjome jiems.

Po dviejų savaitių, išvargę, nepanašūs į žmones, grįžo atgal mūsų našlaičiai į Bobrovskį. Kelyje juos užpuolė audra, tarp salų jie paklydo. Pakol pasiekė Trofimovską, Lietuvos pasiuntiniai su kitais našlaičiais jau buvo išplaukę. Pavėlavo. Galima įsivaizduoti jų savijautą.

Vėl kartu gaudėme žuvi.

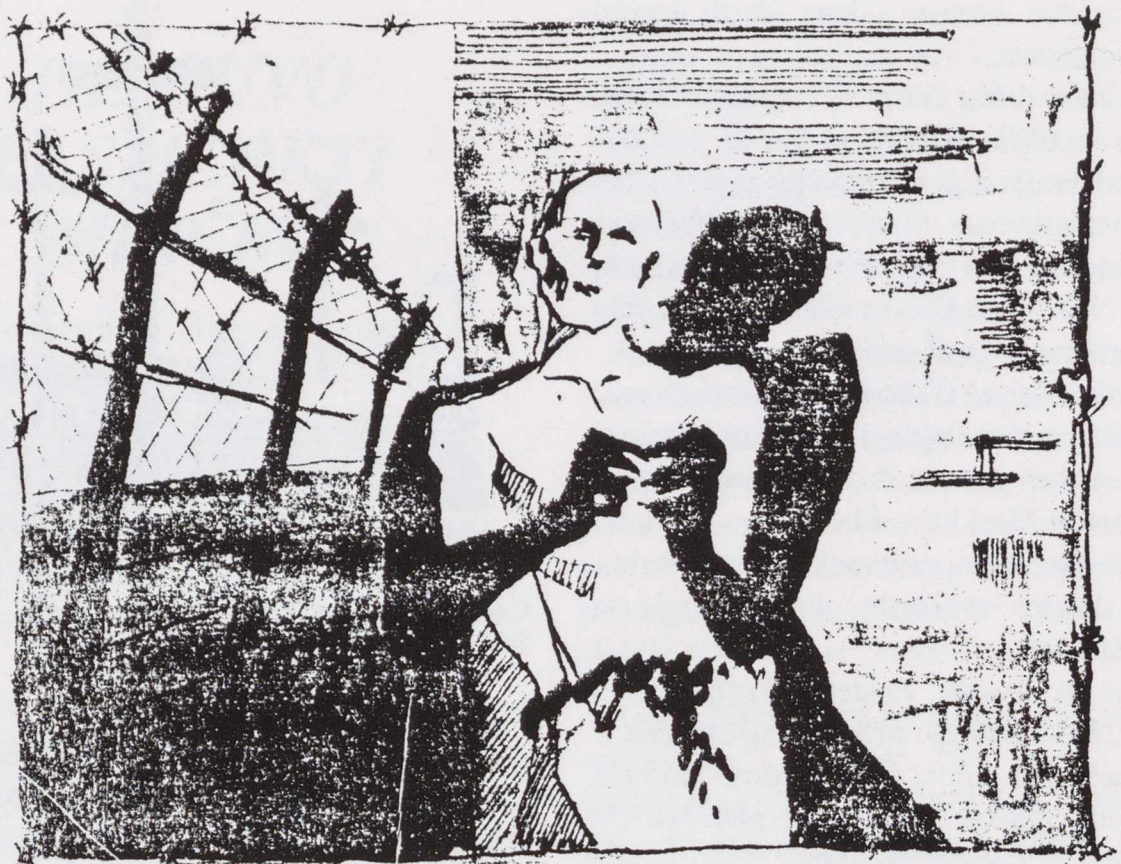
Pradėjo sunkiai sirgti mamytė, širdies priepuoliai kartojosi vienas po kito. Gavome leidimą išvykti į Trofimovską. 1946 metais iš Bobrovskio barža, kuri vežė sūdytą žuvi, atplaukėme į Trofimovską. Ten jau buvo gydytoja, leido mamytei vaistus.

1947 metais Trofimovsko *Rybzavod* buvo uždarytas kaip nerentabilus.

Išdavė kiekvienam popieriaus lapelius su antspaudu vietoj paso, kuriame buvo parašyta, kad esi *Specpereselenec* ir tau leidžiama gyventi tik Jakutijos ATSR ribose.

Kiekvieną mėnesį turėjome prisistatyti į komendantūrą pasižymėti, kad toks esi ir niekur nepabėgai.

Iš Trofimovsko važiuavome kaip kas sugebėjome: pavieniui ir grupėmis, baržomis ir kateriais, palikę pusės ištremtųjų bendrą kapą Trofimovsko saloje.



„Nerimas“ iliustracija iš J. Grušio rinkinio „Liepsnų šešėliai”.
Illustration from J. Grušis book “Shadows of the Flames”.

Vieni nusigavo į Lenos aukštupį, dirbo miško darbus, kiti anglies kasyklose. Daugelis buvo prievarta nugabenti 90 km. už Jakutsko statyti plytinę.

Kuodžių, Žirgulių šeimos ir mes likome Jakutske. Dirbome statybose, namų pamatams kirtome kirtikliais išalusią 2 metrų gylio žemę, statėme medinius namus. Tai buvo 1947-1948 metai.

1949 metais mūsų šeimą sugrūdę į sunkvežimį nuvežė už Jakutsko 25 km. į Žatajaus gyvenvietę, kur buvo laivų remonto bazė.

Tėvelis su arkliais vežiojo iš taigos malkas. Aš nuėjau į dirbtuves — traukė prie technikos.

Po karo ten buvo privežta daug trofėjinių vokiškų metalo apdirbimo staklių, ten ir išmokau tekintojo-frezuotojo specialybės.

1951 metais vėl atvažiuavę saugumiečiai suvarė į sunkvežimį, ir vėl veža, o kurgi dabar?

Atvežė atgal į Jakutską, apgyvendino barakuose. Kūrėsi didelis statybos trestas, pavadintas *Jakutstroj*, kuris statė po visą Jakutiją. Į tą organizaciją buvo suvežta daug lietuvių tremtinių, kurie dirbo statybose. Statėme Jakutijos sostinę. Lietuviai pasižymėjo darbštumu ir kokybišku darbu. Kur tik reikėjo gerai ir greitai atlikti darbus, siųsdavo lietuvių brigadas.

Aš dirbau mechaninėse tresto dirbtuvėse prie staklių. Buvau pripažintas kaip žymus racionalizatorius, kelis kartus viršydavau darbo normas.

Keletą kartų už gerą darbą buvau pristatomas valstybiniais apdovanojimams, bet vis atmesdavo. Pasirodo, tremtiniai jų gauti neprivalėjo.

Todėl susikaupė gal kelios dešimtys pagyrimo lapų, kuriuos laikau kaip suvenyrus prisiminimui.

Dirbdamas Jakutske, lankiau vakarinę mokyklą. Peršokdamas per klases, greitai baigiau vidurinę mokyklą.

Daug lietuvių jaunimo mokėsi institute — tapo pedagogais, aš vakariniame skyriuje studijavau elektrotechniką.

Aukštesnioji valdžia rinkosi sau tarnaitėmis tik lietuves, nes jos nevogė jų turto, mokėjo paruošti maistą, gerai prižiūrėjo jų vaikus.

Mano mamytė keletą metų tarnavo pas akademiką Naumovą.

1953 metais po Stalino mirties papūtė kiti vėjai, lengviau atsidusom ir mes, tremtiniai. Jaunimui leido važiuoti mokytis į Novosibirską, Omską. Į Lietuvą dar greit grįžti neleido.

Dar vis kas mėnesį eidavome į speckomendantūrą pasižymėt. Pasų neturėjome.

Keletą metų dirbau su Aleksandru Tiškovu, kuris prieš karą mokėsi Maskvos aviacijos institute. Gražiai deklamavo Jesenino eilėraščius, už kuriuos atbuvo 10 metų Kolymos lageriuose.

Buvo ir tokių, kurie su pavydu žiūrėjo į lietuvius, nes jie jau buvo geriau už juos apsirengę, negirtuokliavo ir sąžiningiau dirbo. O kiek kartų už tai buvau išvadintas fašistu ir t.t.

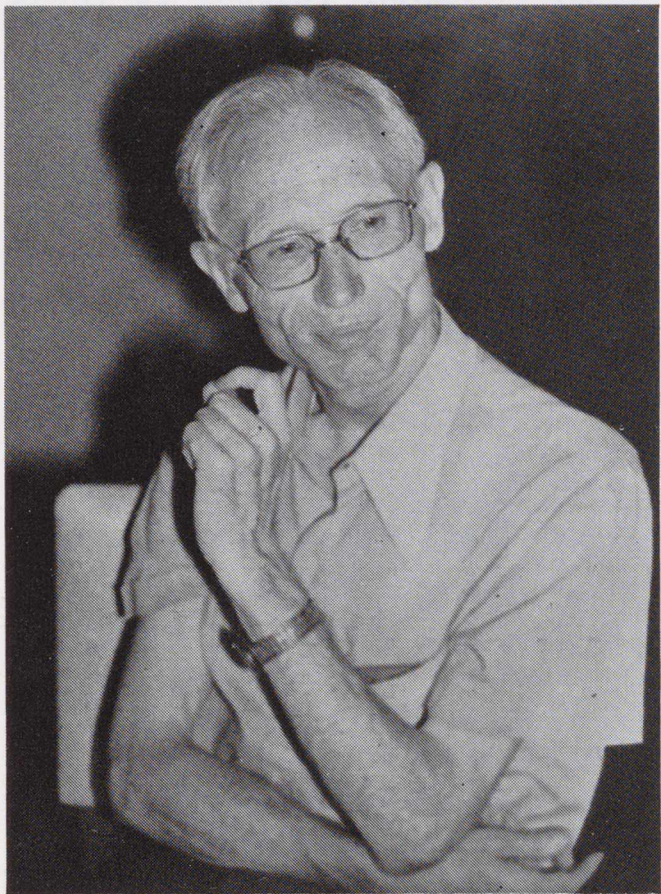
Daug lietuvių mirė ir Jakutske, čia jau ne iš bado, bet praradę sveikatą Užpoliarėje.

1956 metais vedžiau bendro likimo drauge Nijolę Vaičiūnaite, ji su tėvais (abu mokytojai) tais pačiais metais buvo ištremta, tik jie gyveno Bykovo iškyšulyje.

(tęsinys 17 psl.)

Brazilijoje pagerbtas kun. Pranas Gavėnas.

Henrique L. Alves, Brazilijos Rašytojų Sąjungos direktorius taip atsiliepia apie kun. Praną Gavėną, jo 70-ties metų jubiliejaus proga "Mūsų Lietuva" *em portugues* Nr. 39, 1988 m. spalio 6 d.



Kun. Pr. Gavėnas Sao Paulo vasaros metu. 1988 m. kun. Pr. Gavėnas atšventė 50 m. vienuolijos ir 40 m. kunigystės jubiliejus.

Fr. Pr. Gavenas last summer in Sao Paulo, Brazil. In 1988 Fr. Gavenas celebrated 50 years of monastic life and 40 years as a priest.



Kun. Pranas Gavėnas UBE (Brazilijos Rašytojų Sąjungoj) "Susitikimo su Lietuvos literatūra" vakaro metu, 1988.

Fr. Gavenas at the "Get acquainted with Lithuanian literature" evening of the Brazilian Writers Association, 1988.



Popiežius sutinkamas Santo Americo kolegijoje, Sao Paulo, 1980. Kun. P. Gavėnas (Popiežiaus dešinėje) įteikė Šv. Tėvui seiniečių laišką.

The Pope being met at the Santo Americo College, Sao Paulo, 1980. Here, Father Gavenas delivered a letter from Lithuanians of Seiniai to the Holy Father.

"... Daug nuopelnų yra kun. Prano Gavėno S. Paulo Istorijos Akademijoje (Academia Paulistana da Historia) ypatingai išleidus knygą "SAO Casimiro" (Šventas Kazimieras) portugalų kalba. Dom Bosco Saleziečių leidykla pasitarnavo, išryškindama pirmąjį pasaulietišventąjį Lietuvos globėją. Knygos autorius, teologas, filosofas ir žurnalistas turi tvirtą mokslinį pagrindą.

... Jo gyvenimas pilnas staigių šuolių nuo pirmo atvykimo į Braziliją su tėvais, dar mažam esant. Labai įdomu būtų parašyti jo biografiją,

klausant jo paties pasakojimų, prisiminimų, kurie atsispindi tikrovės niuansais atminties ekrane.

Jo kelionės, pamokslai, susitikimai, pasikalbėjimai su Šv. Tėvu Jonu Paulium II, kai šis lankėsi Brazilijoje; jo didelė fotografija pirmame dienraščio *Folha de S. Paulo* puslapyje drauge su Dom Luciano; premijuotas už straipsnį paskelbtą didžiausiame Brazilijos dienraštyje *Estado de S. Paulo*. Premija 50 tūkstančių CZN, aukota inž. Gražvydo Bačelio.

Visus tuos faktus atžymint noriu išreikšti savo susijaudinimą ir entuziazmą, šiais palaidais žodžiais pagerbiant jubiliatą kun. Praną Gavėną. Spalio m. 5 d. Istorijos Akademia ir *Ordem Nacional dos Bendeirantes* pagerbė Jubiliatą už jo 11 metų veiklą istorijos ir kultūros baruose.

Jis priimtas API (Associacao Paulista da Imprensa) ir UBE (Uniao Brasileira de Esritores). Tuo pačiu noriu pabrėžti, kad šis momentas yra svarbus visai lietuvių kolonijai Brazilijoje ir ypatingai iš jos kilusiems palikuonims ir brazilams, kurie jį asmeniškai pažįsta žavėdamiesi jo jėga ir ištverme, kuria jis peržengė 70-jį gyvenimo slenkstį, linkėdami sėkmės ir laimėjimų ateityje."

Čia duotas straipsnio santraukos vertimas iš portugalų kalbos. Henrique L. Alves rašo portugališkai, yra didelis spaudos bičiulis ir bendradarbis, gyvai domisi emigrantų lietuvių kultūrinėmis apraiškomis.

H. M.

Kun. Pranas Gavėnas gimė Zapalių kaime, prie Suvalkų Kalvarijos, 1918 m. spalio 11 d., pats jauniausias iš 8-ių vaikų, Antano ir Kotrynos Gavėnų šeimoje.

1926 metais tėvai su 5 sūnumis (dukros jau buvo ištekėjusios, viena mirusi) išvyko į Braziliją.

Šeima pateko į kavos plantaciją "fazendą", toli nuo civilizacijos. Ilgai ten neištvėrė, išvyko į Sao Paulo, kur gyvenimas, tais laikais, siaučiant bedarbei, buvo labai vargingas. Nepritapę prie naujo krašto, ypač motina, Gavėnai su jauniausiuoju sūnum Pranu grįžo atgal į Suvalkiją.



Kun. Pranas Gavėnas (viduryje) su savo keturiais už jį vyresniais broliais V. Zelinoje, 1971 m.

Father Pranas Gavenas (center) with his four brothers, V. Zelina, 1971.

Traukiamas dvasinio pašaukimo, bet neturėdamas lėšų mokslui (tėvai turėjo 3 hektarų ūkį), padedamas saleziečių patriarcho 1933 metų rudenį išvažiavo į Italiją, Perosos miestelį (prie Torino). Ten mokėsi saleziečių mokyklose. Atlikęs "naujokyną" 1939 m. tapo saleziečių toliau tęsė studijas saleziečių Torino universiteto filosofijos-pedagogikos fakultete, specializuodamasis eksperimentinėje psichologijoje. Vėliau, užbaigęs teologijos fakultetą buvo išventintas kunigu 1949 m. liepos 3 d.



Kun. Pranas Gavėnas neseniai išventintas į kunigus, Torino, Italija, 1949 m.

Father Pranas Gavenas recently ordained a priest, Torino, Italy, 1949.



Kun. Gavėnas pasitinka iš ok. Lietuvos grįžusį Brazilijos Vyskupų Konferencijos sekretorių vysk. Dom Luciano Guarulhos aerodrome, 1988.

Fr. Gavenas meeting Bishop Dom Luciano, secretary of the Conference of Brazilian Bishops, at the Guarulhos airport on his return from occupied Lithuania, 1988.

Jau studijų metu pasireiškė spaudoje, tarptautinėje kunigų seminarijoje įkūrė ir leido keliomis kalbomis žurnaliuką "Unanimes"; saleziečių centriniame biure įkūrė "Saleziečių Misijų Agentūrą AMS", kuri ir dabar, perkelta į Romą, virtusi į platesnio masto "Saleziečių Žinių Agentūrą ANS", 32 kalbomis aptarnauja viso pasaulio saleziečių biuletenius.

Žurnalistiką 2 metus studijavo Romoj, Tarptautiniame Žurnalizmo, Propagandos ir Publicistikos universitete PRO DEO.

1960 m. tarpt. Europos žurnalistų suvažiavime Florencijoje tapo **Europos Žurnalistų Bendruomenės** narys-įkūrėjas.

Gilinosi pedagogikos moksluose, ypač Don Bosco auklėjimo sistema. 1952 m. Castelnuove atsidarius lietuvių progimnazijai perėjo ten mokytojauti, dėstė lietuvių kalbą, katekizmą, vėliau tapo progimnazijos direktorium. Progimnazijoje dėstydamas suorganizavo "Jaunimo biblioteką", 17 metų redagavo "Saleziečių balsą". Castelnuove buvo mokykla, bendrabutis, spaustuvė, kurioje be "Saleziečių balso" buvo išleisti ir kiti leidiniai bei knygos. Kun. P. Gavėno "Jaunojo Galiūno keliu", "Mikas Migonė", "Didysis reisas", bei vadovėliai mokykloms: "Senujų amžių istorija", mišoliukas "Melskitės, broliai" ir iš misijų pasaulio kun. P. G. perrašytas "Ukė-Wagū".

Sao Paulo arkivysk. kard. Agnelo Rossi primygtinai skatino kun. Pr. Gavėną atvykti į Sao Paulo ir perimti Vila Zelinos parapiją. Atvykimui skatino ir prel. Pijus Ragažinskas.

1971 m. pradžioje kun. P. Gavėnas atvyko į Braziliją, aktyviai įsijungė į sielovados ir lietuvišką veiklą, įkūrė BL Kunigų Vienybės skyrių, stojo į vietinį Literatūros Ratelį, įėjo į BL Bendruomenę ir savo straipsniais ėmė skelbti brazilams Lietuvos kančias.



PREMIJA LAIKRAŠČIUI

Yra sudarytas fondas, iš kurio kasmet skiriama premija laikraščiu labiausiai pasitarnavusiam lietuviškos krikščioniškos kultūros ugdymui.

Fondą administruoja Lietuvių Religinė Šalpa. Premijos skyrimą globoja lietuvių išeivijos vyskupas P. Baltakis. Fondo mecenatas prel. J. Prunskis. Šiame to fondo 2000 dol. premija paskirta sukaktį švenčiantiems "Tėviškės žiburiams". Pernai ją gavo "Draugas".

GAUTA PAMINĖTI:

Antano Lipskio Kai saulė liepė, eilėraščiai, 100 psl., kietais viršeliais, kaina — 8 dol. Išleido Liet. Knygos Klubas, Čikagoje.

Ričardo Mikutavičiaus Kad Lietuva neišsivaikšciuotų, eilėraščiai; variacijos donelaitine tema. Kaina 5 dol. Išleido Ateities Liter. Fondas, 7430 S. Maplewood Ave., Chicago, IL. Finansavo dr. Albinas Šmulskštys.

Kun. Rič. Mikutaitis šiuo metu yra klebonu Babtuse.

Jie buvo pasmerkti...

(tęsinys iš 12 psl.)

1958 metais gimė dukra Marytė.

1961 metų vasario mėnesį gimė sūnus Stasiukas.

Tais pačiais metais rugpjūčio mėnesį su kūdikiu ant rankų grįžome į Lietuvą. Niekas čia mūsų nelaukė ir su gėlėmis nepasitiko. Sunku buvo prisiregistruoti. Statėmės kooperatinį butą.

Keletą kartų važinėjau į Vidaus reikalų ministeriją dėl reabilitacijos. Reikalavo rašyti autobiografiją ir t.t. Kiekvienam tremtiniui yra sudarytos bylos, kurios kaip šešėliai slenka, kur bepajudėtum. O didžiulis saugumo aparatas varto tas bylas ir skaito pageltusius lapus, kur kas, kada sunkiai atsiduso ar negražiai pažiūrėjo, ar ką nors pasakė.

Bandžiau įsidarbinti Petrašiūnų elektrinėje ir dar keletoje įmonių, bet, parodęs dokumentus, vienur girdėjau — “Su jūsų dokumentais nepriimam”, kitur — *my takich ne beriom!*

Esu dėkingas Kauno elektros tinklų vadovybei, buvusiam direktoriui Randakevičiui, dabartiniam Špėliui, vyr. inžinieriui Oniūnui, kurie patikėjo man gana atsakingas pareigas.

Dabar esu pensininkas, bet dirbu ten pat.

Prisiminės tremtyje išgyventus metus, vis pagalvoju: kiekgi žmogus gali visko iškentėti ir išgyventi.

Ir už tą viską, ką čia aprašiau, 1964 metais gavome mažo formato lapelį, kuriame parašyta, kad visa mūsų šeima ištremta neteisėtai — reabilituota.

Esu laimingas, kad gyvi tėvai, sesuo.

Mūsų vaikai gimė tremtyje ir jų pasuose tai įrašyta.

Reikia būti optimistui ir tikėtis, gal mūsų anūkai turės pasus, kuriuose bus įrašas — *gimė Lietuvoje*.

* * *

JAV VALSTYBĖS DEPARTAMENTAS APIE PABALTIEČIŲ APSISPRENDIMĄ

Savo gegužės 13 d. kalboje apie JAV-SSRS santykius prezidentas **George Bush**’as išvardino penkis “pozityvius žingsnius”, kurių Maskva turėtų imtis taikingai ateičiai užtikrinti. Antrasis žingsnis: “Sovietai turėtų išpildyti savo 2-jam Pasauliniam karui baigiantis padarytus **įsipareigojimus paremti visų Rytų ir Vidurio Europos tautų laisvą apsisprendimą**. Specifiškai kalbant, reikia atsisakyti Brežnevo doktrinos. Vieną dieną ateityje turėtų būti įmanoma važiuoti nuo Maskvos iki Muencheno ir nematyti nė vieno sargybos bokšto ar spygliuotos vielos. Trumpai kalbant, nugriaukit Geležinę uždangą”.

Tą pačią dieną į JAV prezidento kalbą telegrama reagavo Pasaulinės Baltų Tarybos pirmininkas **Maido Kari**. Anot jo, prezidento



Naujai išleistos kasėtės “Tėviškės kampelis” dalyviai. Iš k.: Slava Žiemelytė — kontraltas, Jonas Govėdas — pianistas, Regina Aleksiejūtė-Audet — smuikas ir Tomas Regina — fleita.

Programoje naujos kompozitorių Aleksandro Stankevičiaus ir Raimondos Apeikytės dainos, Jono Govėdos harmonizuotos dainos, taip pat Šimkaus, Budriūno, Naujaliao, Dvariono ir kt. kompozicijos išpildomos solo, duetais, instrumentalistų solo ir duetais.

The performers of the newly released cassette “Tėviškės kampelis”, from left: Slava Žiemelis — contralto; Jonas Govėdas — piano; Regina Aleksiejus-Audet — violin; Tomas Regina — flute.

It contains new works of Stankevičius, Raimonda Apeikis and J. Govėdas along with compositions of Šimkus, Budriūnas, Naujalis, Dvarionas and other composers.

pastaba apie “visų Rytų ir Vidurio Europos tautų laisvą apsisprendimą” sukėlusį “gilų susirūpinimą baltams visame pasaulyje, o ypač JAV-ijose, nes Valstybės Departamento ir JAV spaudos terminologijoje į ‘Rytų Europos’ sąvoką neįtraukiamos sovietų okupuotos ir aneksuotos Pabaltijo valstybės”. Kari užbaigia savo telegramą klausimu: “Pone prezidente, ar Pabaltijo valstybių apsisprendimas yra Jūsų vizijos dalis? Nekantriai laukiame Jūsų atsakymo”.

Netiesioginio atsakymo pabaltiečiai susilaukė **The New York Times** gegužės 19 d. laidos pirmame puslapyje. Dienraščio korespondentė Maskvoje straipsnyje apie Lietuvos Aukščiausios Tarybos deklaraciją nepriklausomybės klausimu, minima, kad **New York Times** pasiteiravo Valstybės Departamento apie jo poziciją dėl Pabaltijo valstybių nepriklausomybės. Departamento atstovas **Richard Boucher** atsakė: “Mes tvirtai remiame **Pabaltijo valstybių žmonių pastangas atgauti savo likimų kontrolę**. Patys pabaltiečiai nuspręstų pastangų tempą, kryptį ir galutinius tikslus.

(ELTA)

GAUTA PAMINĖTI:

Dr. Jurgio Gimbuto **Jonas Šimoliūnas** monografija, 229 psl., kaina nepažymėta. Išleido Lietuvos Šaulių sąjunga tremtyje, 1988 m. Čikagoje.

Laiškas redakcijai:

VĖL SURINKIME MILIJONĄ PARAŠŲ.

Amerikos lietuvių veikėjų suvažiavime, 1921 metais, gegužės 30-31 dienomis Vašingtone, dalyvavo apie 150 įvairių Amerikos lietuvių organizacijų atstovų. Jie, su išskilmėmis, įteikė tuometiniam J.A.V. prezidentui W. G. Hardingui peticiją, pasirašytą milijono Amerikos piliečių (parašai buvo įrišti į 138 knygas), prašančią pripažinti Lietuvos nepriklausomybę **de jure**.

Toks pripažinimas įvyko sekančiais, 1922 metais. Amerikos pavyzdžiu pasekė ir kitos didžiosios valstybės.

Parašai peticijai buvo pradėti rinkti 1919 m. Šimet sukanka **70** metų nuo gimimo to istorinio dokumento, liudijančio tuometinių Amerikos lietuvių susipratimą, bei svarbias, dideles pastangas visokeriopai padėti jaunai, nepriklausomai Lietuvai.

Vertėtų ir dabar paruošti naujas peticijas, reikalaujančias nepriklausomybės atstatymo Lietuvoje. Reikėtų vėl suorganizuoti parašų rinkimą; surinkti milijoną parašų J.A.V-ėse ir, kiek įmanoma, kituose laisvojo pasaulio kraštuose.

Koordinuotas parašų rinkimas bei peticijų įteikimas atatinamų kraštų vyriausybėms efektyviai prisidėtų prie naujo tautinio atgimimo tėvynėje ir jos pastangų išsilaisvinti.

Tokios peticijos būtų prasmingos ir svarbus išseivijos lietuvių įnašas, parodantis **visos tautos** gyvastingumą.

Vyt. Plukas



* * * * *

NELE MAZALAITE

Nele Mazalaite was born in Darbenai, Lithuania, on August 20, 1907. She gained popularity as a writer in Lithuania before her refugee years in Germany (1944-49) and emigration to the United States (1949). She now resides in New York. Her favorite genres are the story, the literary legend and the novel. Some of the titles in her prolific output are *Miestas, kurio nera* (The City Which Does Not Exist), 1939; *Gintariniai vartai* (The Amber Gate), 1952; *Pjūtis metas* (Harvest Time), 1956; and *Miestelis, kuris buvo mano* (The Town Which Was Mine), 1966. Several of her stories have been widely translated.

The Thorn

by Nele Mazalaite

An hour after midnight, someone knocked at the window of the presbytery. The glass rang like a warning bell and woke the priest abruptly. He slept lightly, and with interruptions, yet he had to force himself to get up (his bones ached and were heavy, as if time were turning them to stone.)

The glass was still ringing in his ears. Whoever stood outside the window was either impatient or afraid, but the priest went calmly to meet him. People breaking into the house nowadays generally came through the door; besides, he had long ceased to have any fear.

He unlatched the window carefully. He recognized the man.

"Why have you come at such an hour, Kazimieras? Has your wife been taken ill?"

"Worse than that, Father, much worse than that!" The man stood and spoke through the grating of the confessional; it joined and separated them at once. What he had to say was indeed a confession, thought the priest as he listened to him.

Kazimieras Sauklys was an old carpenter and builder who used to make altars. Now he spent his days fashioning rakes and besoms, and — God forgive him for the sin! — late at night he sometimes dared to go to the little woods, which had once been his, to gather raw material for his carpentry. This evening, as he was looking for birch branches to make brooms, he heard something; no bird was singing and no tree was sighing. It was a young man crouching in the grass, deep in the juniper bushes, where not even a rabbit runs to hide himself for fear of tearing his skin. He was lying in pain and trying to stifle his groans. A patch of warm blood shone like a light in the darkness. When he heard steps approaching, his hand reached for his gun (the priest sensed how the timid and peace-loving old carpenter was almost boasting of the wounded man's courage) but there was no strength left in his arm.

As soon as the old man had come closer to him, the young freedom-fighter knew that he was not an enemy. For there was joy in the old carpenter's voice, and even a dying man had not mistaken him for a traitor. The young freedom-fighter had smiled to himself — you could see it in the darkness — and said that God was merciful, for in the last hour of his life, He had allowed him to see a man of his own

people, a Lithuanian. The priest saw Kazimieras Sauklys wipe his eyes as he went on talking hurriedly. He had told the young man that he would take him into his own house, but the young man protested. No, he had said to him, and his voice was very stern, as if he were used to giving orders and being obeyed. There had been times, it was true, when he had had no choice but to expose other people to danger, but he had always been in a position to defend them. Whereas now, as anyone could see, he was unable to move, much less walk. At the point of death he would not and could not bring anyone, no matter how friendly, into danger. It made him happy, he told Kazimieras, just to hear such words and he thanked him, for there was nothing that he needed. Nothing, that is, for it would be a miracle if his last wish were to be fulfilled: to see a priest.

Kazimieras Sauklys worked on the collective farm. He had been deprived of his meagre plot of land, his children, the work he had loved, and his health. But now he had carried a tall young man on his shoulders all the way home from the woods. He had carried him in such a way that neither his head nor his feet touched the ground, although he was astonishingly tall. There was nothing the freedom-fighter could do about it, for he was almost unconscious at the time. But when they reached the edge of the village where Kazimieras Sauklys lived, the young man began to regain his strength and said that under no circumstances should he be carried into the house. Wasn't there a barn or stable somewhere? He even laughed and said that God himself had once deigned to lie in a stable. Kazimieras did what was asked of him. He carried the wounded man into a shed and laid him on a bench. The shed had served as a workshop at one time, and he still used it for making rakes and brooms. When the wounded man opened his eyes, Kazimieras explained to the priest, they were like the eyes of a martyr. Again, he murmured, "a priest," and his voice reminded the old man of his own son's voice.

Kazimieras Sauklys called his aged wife and hurried out. It seemed to him now, as he explained apologetically through the window, that he had run all the way to the presbytery. But,

in fact, it must have taken him a long time to walk those three miles.

"Let us go," said the priest. "We had better hurry. Forgive me for not asking you in to rest, Kazimieras."

"Later," replied Kazimieras. "I'll rest later." As he told his story, he had rested his body against the wall. But it seemed to him that he had scarcely time to breathe before the priest appeared at his side. They walked in silence through the sacristy into the church, which was lit only by sanctuary lamps so that no unwelcome eye would be drawn to the place where God was waiting.

Without a word, the two old men began their journey. As they walked side by side, it seemed to the priest that a Third one was talking to them from the cobbled stones of the market place and the clouds at the borders of the night where dawn was breaking slowly, as if a man with a lantern was climbing the other side of the hill. He talked to them all the time, as they crossed the meadow and woods where birds awoke suddenly, their chirping sounding like the pipes of an organ or the strings of a violin, or very small whistles. The flowers that they could smell, but not see, talked from their hiding places in the shelter of the leaves. The two men, in their silence, communicated in Christ's language. The old carpenter begged that his steps might not prove to have been too slow, and the aged priest prayed that God might allow him to reach the wounded man in time.

It seemed to the priest that his whole life had been a preparation for this journey. His strength and health were failing. He had retired long before the first Bolshevik occupation, but since he was the only priest left in the presbytery, he was called again, like a newly ordained curate, to bring the power of the Keys. He was to bless and to comfort, to bury and to baptize the faithful. His own people could come to him — secretly, it is true — but they all knew where and when to find him. "For the sake of this wounded man, who has no strength to come to You himself, Lord; for the sake of this young man who has offered his life for this land and its people of his own free will, like the saints, overlook my ninety years and strengthen my steps and the beating of my heart. Let me find him still alive."

He did.

Now, the priest saw another wonder of the night. The old woman had done no less than her husband, who had carried the stranger into their shed. She had lifted the heavy, injured body, had spread her finest sheets underneath him and had brought him a pillow covered with a white linen pillow-case. She had bandaged his wounds as best she could and when she had finished, she had prepared a Communion table on an old tree trunk on which Kazimieras used to trim billets of wood. She had placed a small cross on it and had brought some holy water in an earthenware bowl and a wooden aspergill such as one might expect to see in a carpenter's house. A candle was burning, its light half-hidden behind a tall earthen jug so as not to attract attention. Even when the two old men approached the shed, all they could see was a

stream of pale moonlight between the two doorposts, like a river between two dark hills. Kazimieras's wife was sitting at the side of the stranger, wiping his forehead. The priest knew that her presence comforted him as he waited. As soon as she saw them, she rose from her place, knelt down before God and then withdrew from the shed with her husband. They sat down on the grass outside, waiting to be called when the time came.

The priest heard the man's confession.

He bent his lips close to the lips of the freedom fighter and the lips parted to raise the curtain from the man's soul.

Suddenly, there was a sound like the breaking of glass or crockery. Two aged voices shouted and then fell silent on the other side of the door. Five men crowded into the shed, pushing the old couple in front of them.

Four of them were in uniform but the fifth appeared to be a man from the neighborhood, as indeed he was. He began talking at once.

"So we've caught a whole nest of criminals! Move out of my way, priest, and don't put on an act, you bandit. Get up!"

The priest merely turned his head. He had not risen when the men came in and had only looked up from the wounded man's face. He spoke quite calmly, "I should say that you were born here, from the way you speak. Have pity and let me finish my holy task."

"Get out of my way!" the newcomer shouted. He evidently wanted to make his importance felt in front of the others. "Out of my way, I said! Don't obstruct us in the discharge of our duty! Giving shelter to a bandit! You know that nothing could be more antisocial." He went over to the priest and raised his arm to push him aside but the priest stretched out his hand to ward him off.

"Wait," said the priest, "aren't you the son of Vincas Jurginis?"

The man jumped as if he had been struck. He glanced at the Russians and his face was suffused with guilt as he heard his father's name.

"Happily, your parents have been spared this misery — to see their son as a traitor. Your father was a volunteer soldier. He pledged his life for our country. You know that; you remember it perfectly well. It's not a thing to forget easily, once you've heard it. But perhaps you don't know how much it meant to your father that you were born the very year we won our independence. I baptized you. Was it ill done?" The priest looked sadly at the man who had once been a Lithuanian. Then his gaze returned to the freedom fighter who lay still with his eyes closed. "Hasn't it always been so, from the time of our Blessed Lord, that where there is loyalty, Judas is only one step behind? Are you Judas? Let me finish hearing his confession."

The man began to laugh loudly. Then he spoke to the soldiers in Russian and they laughed too.

"All right, all right, get on with it. We'll be your witnesses. What are you waiting for? Speak!"

The priest looked at him again. How could

any man behave like that? Was he still a man?

His father had fought for his country against the Bolsheviks, but now he had come here with the Russians. The man turned red in the face and began to shout, "Why don't you go on with the confession? Why are you silent, bandit?" He pushed the priest aside, bent over the wounded man and began to tear at him with his fingers. "Well, go on talking then. Go on talking, bandit. Tell us where your accomplices are!"

Suddenly the priest became agile and strong as a young man. He put himself in front of the wounded man and shielded him, from the tearing fingers. Then he turned around and looked the traitor straight in the eyes.

"When our Savior was betrayed by His disciple, and condemned to death by unjust men, he was given into the hands of alien soldiers and their cruel servants. They crowned Him with a wreath of thorns and pressed it hard on His head to injure Him. They humiliated Him; they spat in His face and hit Him with the palms of their hands. Among them was a man who was a great coward who wanted to appear very brave before his friends. He waited until Jesus grew very tired and His head drooped with such weariness that He could scarcely open His eyes, which were covered with blood. And only then did the coward dare to come up to Him and strike Him with his hand. But it happened that as the coward raised his fist, Our Lord let his head hang down and a thorn pricked him very lightly, so that his skin was scarcely torn, but the wound never healed. And when the time came for him to die, he died a bad man and a coward, but the thorn was still in his hand."

"Arrest them!" the man who had been born a Lithuanian commanded his Russian comrades. They obeyed him at once, although they were his masters. When they seized the freedom fighter, he opened his eyes, looked at the two old people and said to the priest.

"I have one more sin to confess. I forced these good people with my gun, to give me shelter and made them bring a priest. They are innocent."

"Did you hear that?" said the priest quietly. "Did you hear his confession? Let the old people go."

The four Russians and the son of a Lithuanian volunteer soldier then drove out Kazimieras Sauklys and his wife, and the priest who had given absolution. Only the body of the freedom fighter, who had died, remained.

And from that time on, as he left with the others to the lorry and drove away, after daybreak and during the night that followed, the man who had been born in the neighborhood never stopped looking at his right hand. When he touched his hand, he felt something cut into his flesh. It might have been the broken blade of a knife, but it felt more like the wound of a sickle. No one can predict the hour of his death, but he knew that even then he would still feel the stab of the thorn. He and many others.

*Translated by
Danguole Sealey*

LITHUANIA, THE YOUNGEST DAUGHTER OF THE EUROPEAN CHURCH.

From the time of the Solemn Liturgy of October 4, 1987 here in the mother church of the Holy Cross in Boston, Lithuania has witnessed events pregnant with meaning. His Holiness Pope Paul II appointed a Lithuanian cardinal. Secondly, the Soviet leader has inaugurated sweeping changes, now best known by two words: "perestroika" and "glasnost" — i.e. reconstruction and openness. With cautious optimism, Lithuanians, as well as many freedom-loving people everywhere, have welcomed relaxations on religious restrictions. Even as I speak, new publications — including religious journals — are appearing almost overnight. Freedom of travel has eased. Perhaps the most dramatic instance this very month of April has been the United States tour of the folklore ensemble, "Ratillio," from the University of Vilnius. In the light of such favorable alterations on the Lithuanian landscape, the unveiling and blessing of this memorial plaque deepens in meaning for so many of the faithful of the Boston archdiocese and the New England Province.

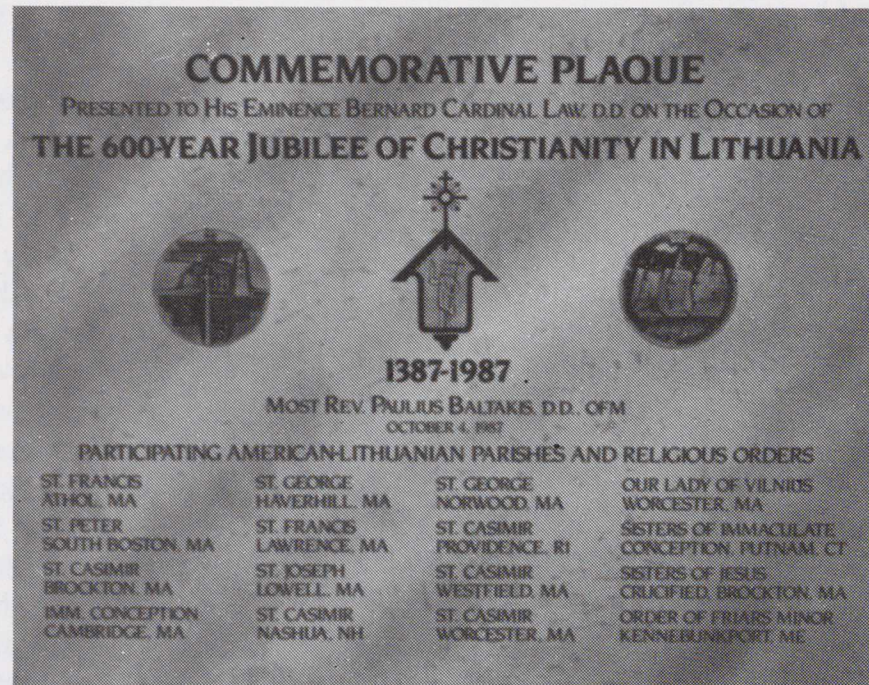
It is my distinct honor to point out the significance of the images on the memorial plaque, for which appropriate credits belong to a pair of leading Lithuanian artists. The layout and center design is the effort of graphic arts expert, Julius Špakevičius, while the jubilee medallion is the work of sculptor, Vytautas Kašuba.

In the center, Špakevičius depicts a wayside shrine, such as found attached to trees or posts in Lithuanian churchyards or along roadsides. Here is a composite of elements commonly found among Lithuanian folk craftsmen, i.e., the roofed image of St. John the Baptist, with upraised cross in hand. A cross in folk motif adorns the top of the shrine.

The two sides of Kašuba's medal overflow with historic meaning. On the right portion of the plaque is the front side of the jubilee medallion. Here are portrayed the three phases of the coming of Christianity to Lithuania in the faces of Mindaugas, Jogaila, and Vytautas, with appropriate dates below each relief. On the outer right edge are the words: "Lietuvos Krikščionybės Jubiliejus" (Christianity Jubilee of Lithuania); on the left edge: "Christianitas Lituaniae" (Christianity of Lithuania).

Glancing to the left side of the plaque, one observes the cathedral of Vilnius, so recently returned to the people for worship, after four decades as an art gallery and concert hall. Just to the right is the famous bell tower, while at

Talk given by Rev. Vincas Valkavičius at Holy Cross Cathedral, Boston, Sunday, April 30, 1989, on the occasion of the unveiling and blessing of a plaque commemorating the Oct. 4, 1987 celebration of Lithuania's Christianity Jubilee.



the top of medallion is the crown of Mindaugas. Here is a reminder of the beginning of Christianity in the thirteenth century under this Lithuanian leader. In transmitting the crown in 1251, Pope Innocent IV declared Mindaugas as "Filius specialis Sanctae Romanae Ecclesiae," an appellation enshrined below his name. After the regicide of Mindaugas in 1263, sad to say, the faith of Christ for the most part lay dormant for more than a century. Then the second and principal phase of Christianity began during the ascent of Jogaila to the Polish throne in 1387. Later yet, in 1413 under Grand Duke Vytautas, the final phase was launched. Thus, on the bottom is another inscription, describing Jogaila and Vytautas as "Vicarii generalis sanctae Romanae Ecclesiae pro temporalibus." These words of Martin V, who emerged as pope after the Council of Constance (1414-1418), indicate his commission to the two Lithuanian leaders to provide protection for the infant Church.

The ways of divine Providence are beyond our comprehension, as St. Paul reminds us. The pages of history reveal the strange and protracted ways in which Christ's glorious, blood-stained redemptive gospel came to the Lithuanian people. The "Good News" of Jesus eventually reached the ancestors of many of us here today, despite the inglorious, bloodied hands of the Teutonic Knights, who for generations

warred against the pagan Lithuanians. It was a time when pagans allegedly had no rights, according to the common opinion of canon lawyers. Thus, more than a few eyebrows must have been raised on July 6, 1415 in the city of Constance. For on that day at the ecumenical council, Paul Vladimir or Wlodkowicz, rector of the University of Cracow gave a dramatic speech, entitled "De Potestate papae et imperatoris respectu infidelium" (Concerning papal and imperial power in regard to pagans). The university official insisted that pagans did indeed have rights in moral law, and that they could not be coerced to receive Baptism.

Likewise, there was an equally dramatic intervention at the council. The secretary of Jogaila and Vytautas prepared a bill of complaints against the Knights — would-be-missionaries who were priest-warriors. This narrative that runs some twenty pages in printed form was a moving, ingenious recital of rape, murder, deceit and plunder by the Teutonic Knights. The papal legate of Gregory XII, John Dominic, Cardinal of Ragusa, was so touched by the lament that he immediately volunteered to go in person to baptize the remaining pagan

Lithuanians in the lowlands, called Samogitia. In any case, the final outcome was that the Council of Constance, in a highly unusual decision, established the diocese of Medininkai in Lithuania.

Nearly six centuries and several thousand miles separate us here in Boston from Constance in Germany. Nevertheless, our presence here today marks an unbroken link with that distant past — a past that in the inscrutable pathways of divine Providence made Lithuania the youngest daughter of the Church in Europe. Christ, the Risen Lord, this very moment binds us to that distant past, and to the more distant past of His Passion, Death, and Resurrection. Moreover, the triumphant Lord continues to bind us to Himself through our bishops and through Pope Paul II, successor of popes such as Gregory XII and Martin V, as we guardedly rejoice in the reviving Church in Lithuania today.

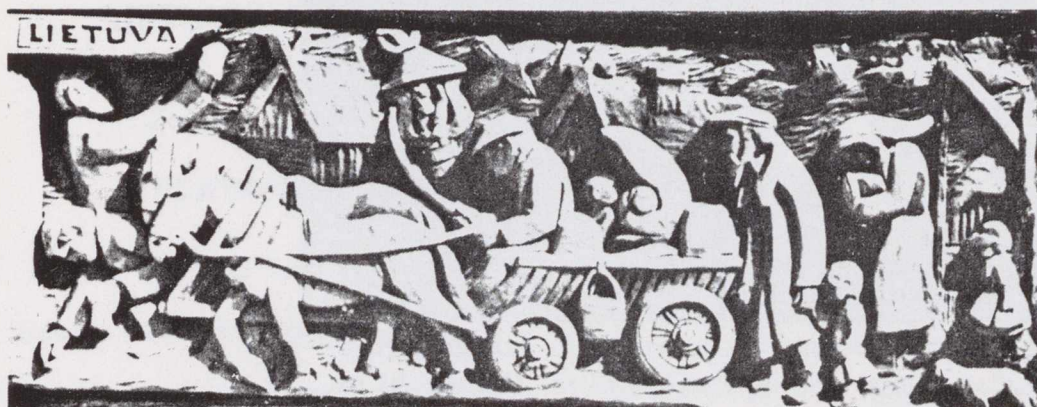
BOOKS IN ENGLISH

ON SALE

THE BALTIC NATIONS

"The Baltic Nations: Estonia, Latvia, Lithuania, Finland, Poland, the Quest for Regional Integration and Political Liberty," written by Dr. Bronis J. Kaslas. 319 pages, hard cover. Was —\$12, now \$9, (postage \$1.00). Mail checks to "Lithuanian Days" 4364 Sunset Blvd., Los Angeles, CA 90029.

“WE HAVE BEEN TRANSFORMED INTO SERFS” — LITHUANIAN AGRICULTURE



J. DAGYS

One of the most sensational books published in Lithuania in 1988 was *Tiesos sakymas* (Telling the Truth) by Stasys Kašauskas. The book documents the terrible ravages inflicted on the Lithuanian farmers and their land by the Soviet system: postwar fighting, deportations, the wounds of forcible collectivization, exploitation, pollution, alcoholism. Following is an excerpt from an interview with the book's author by Rimvydas Valadka in *Gimtasis kraštas* (Vilnius, No. 25, 1988).

R. V. In the book *Telling the Truth*, I found the following statistics: in 1950, the level of (Lithuanian) agriculture had sunk to the level of 1913; it took us until 1960 to reach the level of 1939.

S. K. These statistics, to our shame, had to be taken from the *Lithuanian Diary*, a book by a Russian writer J. Cherhychenko. Stalin's logic has taught us to work only out of fear, has transformed us into serfs. This is the source of our backward work habits, of drunkenness. I cannot agree with those who say that Stalinism was milder in Lithuania, and not as horrible as in Russia. It is indecent to maintain that: there are the crosses in the taiga, nameless graves, tens of thousands of broken destinies.

R. V. By agitating for a compact arable field from Zarasai to the Baltic, we lost the human beings...

S. K. For decades we had problems with cows and pigs, but no human problems. In the production summaries, human beings were a labor force — next to the horses... Today we put our hopes in the family contract, in the rebirth of the kolkhoz as a Leninist cartel. Aren't we late? For decades we forbade the peasants to raise more cattle, although their meat would have been eaten not by the damned imperialists, but by our own people. The guardians of socialism's innocence had only one goal — to stop people from getting richer, from raising their heads higher. Meanwhile, it is an old

LITHUANIAN DEMOCRATIC PARTY CREATED

A group of members of *Sajudis* (the Lithuanian Restructuring Movement) have established the Lithuanian Democratic Party. The new party joined the Lithuanian Freedom League in organizing the mass demonstration on January 10, in Vilnius. On January 5, the Democratic Party appealed to the deputies of the European Parliament not to send an official delegation to the “occupied Baltic States” since this would present a “serious blow to our nations' resistential struggle for sovereignty.”

According to the Lithuanian Information Center (Brooklyn), **Antanas Terleckas**, leader of the Lithuanian Freedom League, described the new party as the “left wing” of *Sajudis*, because it shares the League's goal of restoring full political independence to Lithuania. *Sajudis* is officially striving for “sovereignty” within a loose Soviet confederation.

(ELTA, May, 1989)

wisdom: when people are poor, their state is also poor. The young generation has already been infected with sloth. When I was writing another book about the countryside... I took a good look at all my old friends... My God, not a single healthy old man: bent, fingers twisted by arthritis, lame, limping, their lungs and livers devoured, their faces maimed by poisons, fertilizers and grease... What have we turned our country folk into? They toil from dawn till dusk, without respite.

The older ones are dying out. And the young? In the book I give statistics of the kolkhoz “USSR 60-Years.” Of the 412 children up to 16 years of age, 70 have damaged genes; 60 of the kolkhoz farmers are alcoholics. We are ashamed of these statistics. Many hide them by showing pretty homesteads, well-kept children... What will happen to our nation?

(ELTA, April 1989)

SENATE RESOLUTION DESIGNATES JUNE 14 AS “BALTIC FREEDOM DAY” (Conclusion of S. J. Resolution 63, 101st Congress, 1st Session)

Resolved by the Senate and House of Representatives of the United States of America in Congress assembled.

That—

(1) the Congress recognizes the continuing desire and the right of the people of the Baltic Republics for freedom and independence from the domination of the Soviet Union;

(2) the Congress deplores the refusal of the Soviet Union to recognize the sovereignty of the Baltic Republics and to yield to the rightful demands for independence from foreign domination and oppression by the people of the Baltic Republics;

(3) June 14, 1989, the anniversary of the mass deportation of Baltic peoples from their homelands in 1941, is designated as “Baltic Freedom Day”, as a symbol of the solidarity of the people of United States with the aspirations of the enslaved Baltic people; and

(4) the President is authorized and requested —

(A) to issue a proclamation calling upon the people of the United States to observe Baltic Freedom Day with appropriate ceremonies and activities, and

(B) to call upon the Soviet Union, the Federal Republic of Germany, and the Democratic Republic of Germany to renounce the acquisition or absorption of the Baltic Republics by the Soviet Union as a result of the Molotov-Ribbentrop Pact.

THE SOVIET ARMY — A SCHOOL OF “INHUMANITY”

Kestutis Jesiulevičius, born in Kudirkos Naumištis, who was called to the army in May, 1988, refused to give the oath in protest against the Soviet army that occupied Lithuania in 1940. He was forced into the 17th psychoneurological section of the Kaliningrad military hospital, where he was injected with drugs that partly paralyzed his neck, hands and legs... He was being transferred from one unit to another and incessant efforts were being made to compel him to give the oath. He went AWOL from his unit in Kaliningrad and is in hiding.

(**Vytautas Bogušis**, member of the Lithuanian Helsinki Group, informed the Lithuanian Information Center in Brooklyn that early in March Jesiulevičius sought asylum with the chairman of the presidium of the LSSR Supreme Soviet, **Vytautas Astrauskas**, who called the militia or the KGB. Jesiulevičius was seized, taken to Kaliningrad, and will be tried for desertion. Later in March, Astrauskas was defeated by a *Sajudis* candidate in the elections to the Soviet “People's Congress”.)

(ELTA, May, 1989)

SAJUDIS' STUNNING ELECTION VICTORY

The Lithuanian patriotic movement Sajudis won a stunning victory in the March 26 elections to the new Congress of the USSR People's Deputies, defeating communist government and party delegates. Thirty-one of the 39 Sajudis' candidates were elected as deputies. The 31st electoral victory was scored by one Sajudis member against another. Sajudis did not back a candidate for three of the 42 seats allotted to Lithuania.



Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio pirmininkas Vytautas Landsbergis.

Vytautas Landsbergis, chairman of Lithuanian "Sajudis" Restructuring Movement.

(*"Draugas"* May 31, 1989)

The LCP first secretary, **Algirdas Brazauskas**, and the second secretary, **Vladimiras Beriozovas**, were elected because Sajudis candidates had previously stepped down in order to support the more liberal elements in the Communist Party leadership. Although of Russian origin, Beriozovas, whose family has lived in Lithuania for generations, is popular for his support of the Lithuanian emancipation movement.

In the subsequent runoff elections, eight Sajudis candidates contested seats where no one had won an absolute majority. Five Sajudis candidates won in these elections on April 9, while three were defeated by CP-supported candidates. Two of the losses occurred in heavily Russian and Polish populated districts. Many complaints were received about gross violations of electoral procedures in one of those districts. Sajudis' supporters will now have 36 of the 42 seats allotted to Lithuania in the new "People's Congress" in Moscow.

Among the big Communist Party losers were **Vytautas Sakalauskas**, chairman of the Ministers' Council; **Vytautas Astrauskas**, chairman of the presidium of the Supreme Soviet; **Bronislovas Zaikauskas**, secretary of the Central Committee of the Lithuanian CP; and **Valeri Ivanov**, leader of the chauvinist Russian organization **Jedinstvo (Unity)**.

The elections in Lithuania can be viewed as a national referendum on vital issues affecting



Po Pabaltijo Asamblėjos dokumentų-sutarčių pasirašymo Taline gegužės 14 d. Iš k.: Latvijos Liaudies Fronto Dūmos tarybos pirm. Dainis, Ivans, Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio Seimo tarybos pirm. Vytautas Landsbergis, Estijos Liaudies Fronto valdybos pirm. Edgar Savisaar.

After signing of the Baltic State Assembly Accord in Tallinn on May 14th, 1989. The signatories are, from left: Dainis Ivans, chairman of the Latvian Popular Front Assembly, Vytautas Landsbergis, chairman of the Lithuanian "Sajudis" Restructuring Movement, and Edgar Savisaar, chairman of the Estonian Popular Front Committee.



Pavergtos Lietuvos naujieji deputatai Sovietų Sąjungos Kongrese. Zigmas Vaišvila, kairėje, 35 m. fizikas-ekonomistas, ir Vytas Tomkus, 32 m. žurnalistas, abu Sąjūdžio nariai. Kongrese yra nemažai deputatų, kurie anksčiau niekad negalvojo įsijungti į politinę veiklą.

The newly elected deputies from occupied Lithuania at a session of the Supreme Soviet. From left Zigmas Vaišvila, 35, physicist-economist and Vytas Tomkus, 32, journalist — both members of "Sajudis". There are many young deputies at the Supreme Soviet who never before considered entering politics.

(*Draugas*, May 27, 1989)

the nation. The Lithuanian people have given strong support for the movement for independence and have clearly rejected the communist ideology and soviet Russian colonialism. "All this is an expression of the fact that the nation supports Sajudis, and for the first time this was manifested in a democratic way," said **Virgilijus Čepaitis**, secretary of the Sajudis council, in a March 27 interview with the Reuter's news agency. "You could even call it a national referendum for the movement. We will go to Moscow with a unanimous delegation."

Sajudis' victory is even more impressive in view of the Communist Party's control of the media and many cases of interference with the Sajudis' candidates. In a desperate attempt to

attract the voters, the party-controlled media mingled nationalist exhortations with threats of "another Karabagh" or a "bloodbath" in the case of a Sajudis victory. The CP press, however, meekly accepted the results of the elections, pointing out among others that some of the Sajudis' candidates were members of the Communist Party.

Several patriotic groups, including The Lithuanian Freedom League, have urged Lithuanians not to participate in the elections "under the conditions of the occupation." The large turnout in the elections suggests that most Lithuanians considered even these restricted and imperfect elections a viable means to reduce Moscow's overlordship and to advance towards independence.

LIETUVIŲ RADIO PROGRAMOS

kurios bendradarbiauja su "Lietuvių Dienomis"

LIETUVIŲ DIENOS

Žurnalo ir knygų

PLATINTOJAI

J. A. V-se

Boston, MA 02205—Baltic Associates LTD.
P.O. Box 1406 GMF
Tel.: (617) 269-4455
Gintaras Karosas, president

Chicago, IL—"Patria", "Gifts International".

Chicago, IL 60629—Balzekas Museum of Lithuanian Culture
6500 So. Pulaski Rd.
Tel.: (312) 582-6500
Knygyno vedėja p. Semėnienė

Chicago, IL 60629—D. Valentinaite c/o "Sėklyčia"
2715 W. 71st Street
Tel.: (312) 476-1680

Cleveland, Ohio—Andrius Mackevičius
Detroit, Mich.—St. Anthony's Parish Library

Los Angeles—P. Domkus
Rochester, N.Y.—A. Sabalis
Waterbury, Conn.—"Spauda"
Woodhaven, N.Y.—"Romuva"

AUSTRALIJOJE

Lewisham — Msgr. P. Butkus
Norwood—K. Pocius
Adelaide, Edwardstown—A. Kubilius
Melbourne-St. Kilda—F. Sodaitis
Mirren, S.A.—J. Rupinskas

KANADOJE

London, Ont.—A. Puteris
Toronto, Ont.—V. Aušrotas, A. Kuolas, St. Prakapas
Montreal, Que.—P. Rudinskas (Parish Library)

BALTIC BAKERY

Savininkai — ANKU ŠEIMA

4627 So. Hermitage, Chicago, IL 60629 Tel.: (312) LA 3-1510
ir
2616 West 69th Street, Chicago, IL 60629 Tel.: (312) 737-6784

Siunčiame duoną ir raguolius į visas Amerikos dalis

PRAŠOME!

Pagal savo išgales aukoti **TAUTOS FONDUI**

savo uždaviniams vykdyti Lietuvos Laisvės Išdūi — laisvajai Lietuvai padėti atsistatyti, 6-šiomis kalbomis ELTOS informacijoms leisti, radijo transliacijoms į okupuotą Lietuvą finansuoti ir politiniams kaliniams gelbėti. Nepamirškite tam tikrą procentą ir savo testamentą įrašyti:

Non-profit, Tax Exempt Corporation
LITHUANIAN NATIONAL FOUNDATION
P. O. Box 21073, Woodhaven, NY 11421

LOS ANGELES, CALIF.

KALIFORNIJOS LIETUVIŲ RADIJAS
LITHUANIAN MELODIES
Stotis KTYM, banga 1460 AM
Šeštadieniais 12:30-1:00 p.p.

Stasė V. Pautienienė-Šimoliūnienė
pirmininkė

Vladas Gilys programų koordinatorius
3329½ Atwater Ave., Los Angeles,
CA 90039, Tel.: (213) 662-6906

BALTIMORE, MD.

"RADIJO PROGRAMA LIETUVIAMS"

Girdima sekmadienio rytais nuo 10:30 iki 11:00

WBMD—750 Kilocycles

Šios programos vedėjai:

Albert J. Juškus—4515 Wilmslow Rd.
Baltimore, MD 21210 Tel. 366-4515
Kęstutis Laskauskas, 1312 Birch Ave.
Baltimore, MD 21227 Tel.: 242-1779

BOSTON, MASS.

LAISVĖS VARPAS

Sekmadieniais

9:00—10:00 val. ryto iš WCAV-FM 98
Petras Viščinis, vedėjas
173 Arthur St., Brockton, MA 02402
Telefonas: (508) 586-7209

CHICAGO, IL.

"Lithuanian-American Radio"

—Amerikos Lietuvių Radijo—

Sekmadieniais
nuo 7 val. iki 8 val. ryto
iš WCEV stoties 1450 AM banga

Programos vedėjai:

Anatolijus Šlutas

Anglų kalbos skyrelis:

Frances Šlutienė

2638 W. 71st St. Chicago, IL 60629
Tel.: (312) 778-2100

LIETUVOS AIDAI

Kasdien nuo pirmadienio iki penktadienio 8:30 val vakaro

Visos laidos iš tos pačios stoties

WCEV 1450 AM banga

Programos vedėja:

Kazė Brazdžionytė

511 SO. NOLTON AVE.

WILLOW SPRINGS, IL 60480

tel.: (312) 839-2511

CLEVELAND, OHIO

LIETUVIŲ RADIO PROGRAMA

TĖVYNĖS GARSAI

Girdima sekmadieniais 6:00-7:00 val. vak.
Stotis WCPN, banga FM 90.3

Vedėjas—Juozas Stempužis
4249 Lambert Rd., Cleveland, Ohio
44121

Telefonas: (216) 382-9268

DETROIT, MICH.

Lietuviškas Balsas—Lithuanian Voice
WCAR—1090 BANGA LIVONIA

Sekmadieniais 8:30 iki 9:00 val. ryto
Visais programos reikalais kreiptis:

KAZYS GOGELIS

13436 Garfield, Detroit, MI 48239
Telef.: 535-6683

LIETUVIŠKŲ MELODIJŲ RADIO VAL.

WPON — 1460 AM

Pirmadieniais ir penktadieniais nuo 3-4 val. vak.

Programos ved. **Algis Zaparackas**
Bendradarbiai: Ant. Zaparackas, Algis Lapšys, Edv. Skiotys.

2222 Franklin Rd.
Bloomfield Hills, MI 48013

HARTFORD, CONN.

"TĖVYNĖS GARSAI"

WRYM—840 AM

Sekmadieniais 10:30 — 11:30 ryto
Vedėjas **Alg. Dragūnevičius**
132 Wellington Dr., Farmington, CT 06032
Tel.: (203) 677-8567

Bendradarbiai:

Zita Dapkienė, Alfonsas Dzikas,

Lionginas Kapeckas,

Leonas Lėtas-Adamkevičius,

ižd. **Algis Simonaitis.**

HOT SPRINGS, ARK

LITHUANIAN BROADCASTING SPA

"LEISKIT Į TĖVYNĘ"

Lithuanian Broadcasting SPA

PROGRAM DIRECTOR

SALOMEJA ŠMAIŽIENĖ

PROGRAM EVERY SUNDAY — 7:00 AM
KIXT AM 1420

204 Hilltop Dr., Hot Springs, Ark. 71913
Res. Telephone (501) 321-9641

PITTSBURGH, PA.

The First Lithuanian Radio Program in
Pittsburgh, Pennsylvania

Pittsburgh, PA — WPIT—730 kc.

sekmadieniais 12:30-1:00 p.m.

PROGRAMOS VEDĖJAI:

Povilas ir Gertrude Dargiai

Visais reikalais kreiptis:

2040 Spring Hill Rd., Pittsburgh, PA 15243

NEW YORK - NEW JERSEY

"LIETUVOS ATSIMINIMAI" radijo val. girdima kas ketvirt. iš WNYM stoties New Yorke, nuo 7-8 v.v. 1330 AM banga
Taip pat klausykite "Music of Lithuania" programos kas pirmad. nuo 6 iki 7 v. v. iš Seton Hall Universiteto stoties 89.5 FM — banga

Direktorius — **dr. Jokubas J. Stukas**
234 Sunlit Dr., Watchung, N.J. 07060
Tel.: (201) 753-5636

"LAISVĖS ŽIBURYS"

Girdima kiekvieną sekmadienį nuo 9 iki 10 v. ryto iš WNWK stoties 105.9 FM banga

ROMAS KEZYS

217-25 54th Ave., Bayside, N.Y. 11364
Telefonas: (718) 229-9134

ROCHESTER, NEW YORK

DAINOS AIDAS

Sekmadieniais 9:00 iki 9:30 val. iš ryto
stotis WZZI-FM 91.5 mc

IŠLAIKO LIETUVIŲ RADIO KLUBAS

Klubo valdyba: **Al Gečas**, pirm., **R. Kiršteinas**, vicepirm., **J. Krokytė**, sekr., **Rūta Ilgūnaitė**, ižd., **L. Laukaitienė**, narė
320 Durnan St., Rochester, N.Y. 14621

WATERBURY, CONN.

Lietuvių Bendruomenės radijo valanda

"LIETUVOS PRISIMINIMAI"

Sekmadieniais nuo 8:00 iki 8:45 v. ryto
WWCO — 1240 AM

Vedėjas: **ANTANAS PALIULIS**

33 Chipman St., Waterbury, CT 06708
tel.: (203) 756-1874

MONTREAL, CANADA

LIETUVIŠKAS PUSVALANDIS

Kiekvieną trečiadienį nuo 11 val. 30 min.
CFMB stotis — Banga 1410

Programos vedėjas **L. Stankevičius**
1053 Cr. Albanel, Duverney, P.Q., Canada
Telefonas: 669-8834

TORONTO, ONT., CANADA

TĖVYNĖS PRISIMINIMAI

Isteigta 1951 m.

Sekmadieniais 2:00 iki 2:30 val. po pietų
iš CHIN stoties. Banga 100.7 FM

Programos vedėja:

Violeta Simanavičiūtė-Laurinavičienė
51 Patricia Dr., Toronto, Ont. M4C 5K2,
CANADA

Telefonas: (416) 690-3416

ROMA, ITALIJA

ROMOS RADIJAS

Transliuojamas kasdien nuo 20 val. 50 min. iki 21 val. 10 min. Vidurio Europos laiku 41.15 ir 50.34 metrų bangomis

Vedėjas: **Dr. J. Gailius**

Circonvallazione Nomentana 162

VATIKANAS, ITALIJA

Programa transliuojama 8 kartus savaitėje
Sekmad. rytais 10:30-11:00 Lietuvos laiku
ir kiekv. vak. 20:15-20:30 Lietuvos laiku
Bangos: 31, 25, 19 ir 196 metrų

Vedėjas: **Kun. V. Kaziūnas**

Adresas: Sezione Lituana, Stazione Radio
CITTA DEL VATICANO



*ALFONSAS ŠEŠPLAUKIS PRIE MAIRONIO PAMINKLO KAUNE,
1988 M. BIRŽELIO 2 D.*

**ALFONSAS ŠEŠPLAUKIS AT THE MAIRONIS MEMORIAL IN KAUNAS,
JUNE 2nd, 1988.**